

MAGYAR IPARMŰVÉSZET

HUNGARIAN APPLIED ARTS

2021/8

LAKATOS Ábel: Polli Color csészék | Ábel LAKATOS: Polli Color cups

2017, anyagában színezett porcelán, kívül mázatlan, belül transzparens mázzal, egyenként: 6,5 x Ø 8 cm

Fotó: Heim Alexandra (*Cikkünk a 30. oldalon*)

TARTALOM

KIÁLLÍTÁSOK – MŰHELYEK

- 2 **Billufeszt másodsor!**
Visszatekintés a 2. Budapesti Illusztrációs Fesztiválra
(*Révész Emese*)
- 9 **Ez a mű most már itt marad**
Farkas Éva üvegművész és Dvorszky László tervezőmérnök
Fájront című új alkotása Dorogon (*Wehner Tibor*)
- 13 **Remény**
Kortárs magyar textilművészeti kiállítás
a Klebelsberg Kultúrkúriában (*Prokopp Mária*)
- 18 **Határtalan Design**
Beszélgetés Szigeti Szilvia textiltervező művésszel,
a rendezvény kurátorával (*Veress Kinga*)
- 25 **Inspiráló örökség – nyitottan a folytatásra**
Németh Éva emlékkiállítás és tervezői pályázat a FUGÁban
(*Slézia József*)
- 30 **A porcelán lelke**
Lakatos Ábel keramikumművész
Polli Color porcelánkollekciója (*Farkasdy Melinda*)
- 34 **Szőnyegre hangolva**
4. Rug Art Fest: kortárs szőnyegtervezők találkozója
(*Jász Borbála*)
- 38 **RAL**
Attalai Zita cipőtervező és Bráda Judit öltözképpelkészítő-
tervező kiállítása a B32 Galériában (*Szalai András*)
.....
- KITEKINTÉS
- 42 **Tatlintól Zsennyéig**
A 20. századi orosz–magyar terméktervezési kapcsolatok
történetéből V. Együtt (de különbözőképpen)
a szocmodernben (is) (*Ernyey Gyula*)
.....
- ÉRTÉKÖRZÉS
- 48 **Terítéken – vadászat és reprezentáció**
Az Iparművészeti Múzeum
Kerámia- és üveggyűjteményének kiállítása (*Radványi Diána*)
.....
- 54 **Hírek**

CONTENTS

EXHIBITIONS – WORKSHOPS

- 2 **Billufest Again!**
Looking back on the 2nd Budapest Illustration Festival
(*Emese Révész*)
- 9 **This Work Has Come to Stay**
Knocking Off, a new work by glass artist Éva Farkas
and designing engineer László Dvorszky in Dorog
(*Tibor Wehner*)
- 13 **Hope**
Contemporary Hungarian textile art
in the Klebelsberg Kultúrkúria (*Mária Prokopp*)
- 18 **Design Without Borders**
Conversing with textile designer Szilvia Szigeti,
curator of the event (*Kinga Veress*)
- 25 **Inspiring Legacy – To Be Continued**
Exhibition and planning competition in commemoration
of Éva Németh in FUGA Budapest Center of Architecture
(*József Slézia*)
- 30 **The Soul of Porcelain**
Ceramic artist Ábel Lakatos' Polli Color
porcelain collection (*Melinda Farkasdy*)
- 34 **Tuned to Rugs**
4th Rug Art Fest: meeting of contemporary carpet designers
(*Borbála Jász*)
- 38 **RAL**
Shoe designer Zita Attalai and clothing accessories
designer Judit Bráda exhibiting at the B32 Gallery
(*András Szalai*)
.....
- OUTLOOK
- 42 **From Tatlin to Zsennyé**
From the history of 20th century Russian-Hungarian
relations in product design V. Together (but with variations)
in socialist modernism (too) (*Gyula Ernyey*)
.....
- SAFEGUARDING VALUES
- 48 **On the Table – Hunting and Display**
Exhibits from the ceramic and glass collections
of the Museum of Applied Arts (*Diána Radványi*)
.....
- 54 **News**

A CÍMLAPON | ON THE FRONT COVER:

FARKAS Éva: Fájront – Bányászaink emlékére, térplasztika (részlet),
Reimann Bányászattörténeti Miniverzum, Dorog | Éva FARKAS: Knocking Off –
sculpture in tribute to our miners (detail). Reimann Mining History Miniverzum,
Dorog | 2021, fűjt és rogyasztott üveg, fém, a teljes méret: 300x200x100 cm
Fotó: Dvorszky Anna (*Cikkünk a 9. oldalon*)

A HÁTSÓ BORÍTÓN | ON THE BACK COVER:

ROFUSZ Kinga illusztrációja Gimesi Dóra – Maurice Maeterlinck A kék madár című
könyvéhez (részlet) | Illustration by Kinga ROFUSZ to Dóra Gimesi –
Maurice Maeterlinck's book The Blue Bird (detail) | *Cerkabella*, 2020
(*Cikkünk a 2. oldalon*)

MINDEN KEDVES OLVASÓNKNAK BOLDOG, BÉKÉS KARÁCSONYI ÜNNEPEKET
ÉS SZERENCSES ÚJ ESZTENDŐT KÍVÁN A SZERKESZTŐSÉG.

Billufeszt másodszor!

VISSZATEKINTÉS A 2. BUDAPESTI ILLUSZTRÁCIÓS FESZTIVÁLRA

Az illusztráció intim műfaj. Természetes közege a könyv, ahol a tenyérnyi képekkel az olvasó-néző alkot személyes viszonyt. A korábban inkább kisgrafikai jellegű könyvillusztráció az 1950-es években, a tervezőgrafika hatására tett szert nagyobb jelentőségre. Mára pedig a grafikai művészetek húzóágazata lett, olyan képi forma, amiben összetett módon érvényesül a design dekoratív szemlélete és a képi elbeszélés képzőművészeti

hagyománya. A Budapesti Illusztrációs Fesztivál tárlatain a néző a könyvekből kilépett, önálló kiállítási műként találkozhat az illusztrációs grafikával, amely mai formájában joggal tart igényt arra, hogy önálló képi formaként értelmezzük.

A Budapesti Illusztrációs Fesztivált (röviden: Billufesztet) azért hívtuk életre 2019-ben, hogy nyilvános fórumot teremtsünk a hazai illusztrációs művészetnek. Az ilyen

ROFUSZ Kinga illusztrációja Gimesi Dóra – Maurice Maeterlinck A kék madár című könyvéhez
Illustration by Kinga ROFUSZ to Dóra Gimesi – Maurice Maeterlinck's book The Blue Bird | Cerkabella, 2020

jellegű seregszemlék alkalmasak arra, hogy az érdeklődők tájékozódjanak a kortárs trendekről, a pályakezdő alkotók megmutathassák munkáikat, a kiadók pedig új tehetségekre találjanak. Tallinntól Lisszabonig számos példa van az ehhez hasonló, pályázati alapú tárlatokra. Régióinkban különösen két rendezvény meghatározó: a Bolognában 1963 óta évente megnyíló nemzetközi könyvvásár és Pozsonyban az 1967 óta megrendezésre kerülő nemzetközi illusztrációs biennálé (BIB). A hazai tájékozódást ezt megelőzően részint a miskolci grafikai triennálé, részint a békéscsabai tervezőgrafikai biennálé szolgálta, ám az illusztráció mindkettőben periferikus jelenség maradt; Miskolcon túlságosan alkalmazott, Békéscsabán túlságosan irodalmias volta miatt. Fontos kezdeményezés volt a Pagony Kiadó által 2007-ben elindított Aranyvackor pályázat, amelyre írókkal társulva nevezhettek a képkalkotók. Mindeközben az illusztrációs művészet a kétezres évek eleje óta új reneszánszát éli, itthon is a grafikusok új generációja fordult a műfaj felé. E felismerés nyomán kezdtük 2018-ban az első Billufeszt szervezését. A vállalkozás keretét a 2002 óta működő

NAGY Norbert illusztrációja az **Élő Ady** – Ady-antológia kortárs költők válogatásában című kötethez | Illustration by Norbert NAGY to a selection of Ady poems by contemporary poets titled *The Living Ady*
Libri-Scolar, 2019

Graphifest rendezvénysorozat adta, s benne az Arany Rajzszőg pályázat, amely elsősorban a tervezőgrafikusok számára nyújtott bemutatkozási lehetőséget. Egy ideje kerestem egy hasonló pályázathoz a partnereket, és ekkor társult mellém a Graphifest csapatából Herbszt László illusztrátor. Személyében nemcsak generációjának egyik legkiválóbb grafikusművésze, hanem a fiatalokkal folyamatos kapcsolatban álló, elhivatott pedagógus és remek szervező csatlakozott a programhoz. Közös munkánknek köszönhetően 2019 őszén nem várt szakmai elismeréssel és közönségsikerrel zárult a Magyar Képzőművészeti Egyetemen és a Petőfi Irodalmi Múzeumban párhuzamosan megrendezett 1. Budapesti Illusztrációs Fesztivál.

Mivel a rendezvényt eleve biennálé jellegűre terveztük, 2021 tavaszán hirdettük meg az újabb pályázatot, bízva abban, hogy a járvány csillapodása lehetővé teszi majd a megrendezését. Helyszínként ezúttal a főváros

RADVÁNYI Maja illusztrációja **Valentina Iorene Desideri** *La settima notte* (A hetedik éjszaka) című meséjéhez | Illustration by Maja RADVÁNYI to Valentina Iorene Desideri's tale *La settima notte* (The seventh night)
2021

másik meghatározó művészi intézményét, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemet választottuk, amelynek új campusán tágas, világos kiállítótér állt rendelkezésünkre. A helyszín nagy előnye volt, hogy a művészeti képzés eleven közegében mutathattuk be az illusztrációs művészet új eredményeit.

KOVÁCS Lehel címlapgrafikája a 168 Óra hetilap számára
Cover graphic design by Lehel KOVÁCS for the weekly magazine 168 Óra
2021

A nemzetközi példák azt mutatják, hogy az illusztráció fogalmi határai rugalmasak, van, ahol a könyvborítót és a plakátot is részének tekintik. Ami pályázatunk az előbbieket kizárta, és jellemzően a konkrét szövegreferenciával bíró képsorozatokra vonatkozik. A pályázati kategóriákon az első alkalomhoz képest lényegileg nem változtattunk, négy kategóriában hirdetve meg nyílt pályázatunkat. A nemzetközi gyakorlatot követve a *fiction* kategóriába vártuk a gyermek- és felnőttirodalmi művek illusztrációit, a *non fiction* kategóriába pedig a tudományos, ismeretterjesztő művek illusztrációit. Önálló kategóriát hirdettünk a *silent book* számára, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy a hazai alkotókat is ösztönözzük az elmúlt évtizedben reneszánszát élő, szöveg nélküli, narratív képeskönyvek készítésére. A kategóriát tágan értelmeztük, és ide vártuk a böngészők, lapozók, illetve az idehaza közkedvelt papírszínházak illusztrációit is. A negyedik kategóriába három aktuálisan évfordulóját ünneplő magyar író-költő alkotásaira vártunk pályaműveket, azzal a kifejezett szándékkal, hogy az alkotókat felnőtt szépirodalmi illusztráció készítésére inspiráljuk. A Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársaival együttműködésben az évfordulós pályázatot Lázár Ervin, Mészöly Miklós és Pilinszky János műveire hirdettük meg.

A 2021 tavaszán kiírt pályázatunkra a nyár végéig csaknem 500 alkotó majd' 3000 műve érkezett be. Az előzsűri ebből választotta ki 214 alkotónak azokat a műveit, amelyekkel a közönség a kiállításokon is találkozhat. A pályaműveket 100x70 centiméteres printek formájában állítottuk ki, ami lehetővé tette a különféle méretben és technikákkal készült alkotások egységes

ANDRÁS Tünde Bahó, az első hópehely című silent book terve | Tünde ANDRÁS' silent book design of Bahó, the first snowflake | 2021

bemutatását. A legjobb pályaművek a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen és a Petőfi Irodalmi Múzeumban kerültek kiállításra. A MOME, mint a tervezőgrafikai képzés egyik helyszíne, lehetőséget nyújtott arra, hogy az alkotók fiatal generációja képet kapjon az új illusztrációs trendekről. A PIM viszont az irodalmi illusztráció hagyományos, múzeumi gyűjtőhelyként adott helyet az irodalmi évfordulós pályaműveknek. A pályázati törzsanyagot több kapcsolódó, párhuzamos tárlat kísérte. Idei vendégországunk Szlovákia volt, ahonnan a pozsonyi BIB válogatásában láthattunk merítést 19 szlovák grafikus munkáiból. Bár egyelőre nem tervezzük pályázatunk nemzetközi kiszélesítését (hiszen a pozsonyi BIB-bel aligha kelhetnének versenyre), két évente újabb ország kortárs illusztrációs művészetének bemutatásával szeretnénk bővíteni látóterünket. A szlovák tárlat viszonzásaként, ez év decemberében a pozsonyi egyetemi könyvtárban mutathatunk be egy válogatást a Billufeszt legjobb pályaműveiből. Szintén a hagyományteremtés szándékával rendeztük meg idén a korábbi fődíjas, Grela Alexandra önálló tárlatát a tabáni Tér-Kép Galériában, illetve a Gyulai Líviusz irodalmi illusztrációiból készült válogatást a Karinthy Szalonban. Utóbbi azon távlati célunkhoz illeszkedik, hogy alkalmanként bemutassuk a

magyar illusztráció klasszikusait. E tárlat aktualitását az is adta, hogy az idén elhunyt nagyszerű grafikusművész emlékére a család Gyulai Líviusz-díjat alapított, amelyet a fesztivál keretében idén először osztottak ki.

A pályázat vonzerejéhez vélhetően az is hozzájárult, hogy a díjakat felajánló könyvkiadók, közintézmények és magánszemélyek nagyvonalúságának köszönhetően az Illusztrációs Fesztivál idén összesen csaknem kétfélmillió forint összegű díjjal tudta honorálni a legjobb alkotásokat. A legjobb pályaműveket a két helyszínen különálló, nagy létszámú, szakmai zsűri választotta ki, amelyben kiadók, grafikusművészek és múzeumi szakemberek egyaránt képviseltették magukat. A Gyulai Líviusz-díjat (amely immár a Billufeszt fődíjának tekinthető) Rofusz Kinga nyerte el. Az elismerés nemcsak a fesztiválon kiállított gazdag illusztrációs sorozatának szól, hanem az elmúlt évtizedekben töretlenül magas színvonalon folytatott munkásságának, és az ahhoz szervesen kapcsolódó pedagógiai tevékenységének elismerése is. Rofusz Kinga egyéni hangulatú, festői világa nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy az illusztráció újra művészi rangot nyerjen a hazai képzőművészeti világban. A szépirodalmi, felnőtt kategória Magyar Művészeti Akadémia által felajánlott díját szintén egy komoly szakmai múlttal rendelkező

SZINVAI Dániel Vadászat című silent book terve | Dániel SZINVAI's silent book design titled Hunt | 2021

alkotó, Nagy Norbert nyerte el, aki a közelmúltban igen magas színvonalú irodalmi illusztrációival keltett feltűnést. Ady Endre, Szerb Antal, Szöllősy Balázs – klasszikusok és kortárs írók – műveire alkotott kompozíciói az irodalmi szöveget összetett módon értelmező, szürreális hangulatú alkotások, amelyek a kortárs vizualitás felől értelmezik újra az írásokat. A gyermek szépirodalmi kategória Móra Kiadó által alapított fődíját pályakezdő alkotó, Radványi Maja nyerte. Az illusztráció vonatkozásában nagyhatalomnak tekinthető Olaszországban tanuló és élő alkotó grafikailag kifinomult meseillusztrációival nyerte el a zsűri elismerését. A dekoratív vonalritmusra komponált, két színre redukált képsorozat jól mutatja a manuális technikák, a kézi rajz iránt jelentkező megújult figyelmet. A *non fiction* kategória Athenaeum Kiadó által felajánlott fődíját Kovács Lehel *168 Óra* számára készült illusztrációi kapták. A magazinok cikkeit kísérő, úgynevezett *editorial* illusztrációnak tőlünk nyugatabbra komoly hagyománya és szakmai rangja van (elég, ha csak a *The New Yorker* grafikai

arculatára gondolunk). Kovács Lehel emblemikus erejű grafikáinak elismerése remélhetőleg nálunk is hozzájárul a műfaj hazai felértékelődéséhez. Szinvai Dániel az idei Billufeszt felfedezettje, akinek műveit két díjjal is elismerték a szakemberek, ő kapta a *silent book* kategória Csimota Kiadó által felajánlott fődíját, továbbá a Pagony Kiadó által alapított Legjobb pályakezdő illusztrátor díját. Szinvai Dániel kiállított munkái azt mutatták, hogy különféle jellegű, felnőtt-, gyermek- vagy ismeretterjesztő szövegek mellé magabiztos rajztudással és színérzékeléssel képes eltérő hangnemű, hangulatú illusztrációkat komponálni, mi több, a szöveg nélküli, önálló történetmesélés területén is kiválóan tudja mozgósítani a képi történetmesélés összetett eszköztárát. Az olaszországi Särmede két ösztöndíjat ajánlott fel a Scuola Internazionale di Illustrazione Särmede illusztrációs kurzusára. Mindkét ösztöndíjat *silent book* tervek nyerték, az egyiket András Tünde, egy hópihe történetét elmesélő lírai története kapta, a másikat Godina Eszter, aki egy panellakótelep mindennapjait mutatta be egyéni humorral.

KOVÁCS G. Tamás illusztrációja Pilinszky János Mire megjössz című verséhez | Illustration by Tamás KOVÁCS G. to János Pilinszky's poem By the Time You Come | 2021

KŐVI Krisztina illusztrációja Mészöly Miklós A bánatos medve című meséjéhez | Krisztina KŐVI's illustration to Miklós Mészöly's tale The Sad Bear 2021

TIMKÓ Bótor illusztrációja Pilinszky János Magamhoz című verséhez
Bótor TIMKÓ's illustration to János Pilinszky's poem To Myself | 2021

GODINA Eszter Panel című silent book terve | Eszter GODINA's silent book design titled Panel | 2020

Az évfordulós irodalmi pályázat legtöbb díjazott pályaműve Pilinszky János verseire készült alkotás volt, ami jól mutatta, hogy napjaink olvasói milyen érzékenyen rezonálnak Pilinszky költészetére. A fődíjat Kovács G. Tamás Pilinszky-illusztrációinak ítélte a zsűri. Képeiben a régi és új sajátos együttállása figyelhető meg: a linómetszés technikájával készültek, és az archaizáló látásmódhoz markánsan egyéni jelképrendszer társul. Timkó Bíbor grafikáin éppen ellenkezőleg, az ezredforduló képi nyelvére „fordította le” Pilinszky szikár líráját. Kövi Krisztina Mészöly Miklós meséihez készült rajzait pedig ismét a tradicionális grafikai megoldások magabiztos használata emelte ki társai közül.

Visszatekintve a Billufeszt 2021-es évadára, határozottan úgy tűnik, hogy a hazai illusztrációs művészet terepe megélénkült, számos új tehetség lépett színre, az illusztrációs grafika vonzereje és szakmai presztízse nő. A 2023-ban esedékes harmadik tárlat előtt, a Billufeszt eddigi legjobb pályaműveit szeretnénk vidéken és

külföldön minél több helyen megmutatni, hogy szélesebb körben is terjesszük a magyar illusztráció hírnevét.

RÉVÉSZ Emese

művészettörténész, a fesztivál kurátora

„Utazóféle vagyok...” Válogatás Gyulai Líviusz (1937–2021) könyvillusztrációiból. Karinthy Szalon, Budapest, 2021. szeptember 23. – október 15. Ez+az. Grela Alexandra illusztrátor kiállítása. Tér-Kép Galéria, Budapest, 2021. szeptember 30. – október 30. A 2. Budapesti Illusztrációs Fesztivál legjobb pályaműveinek kiállítása. Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Budapest, 2021. október 16–31. A 2. Budapesti Illusztrációs Fesztivál évfordulós irodalmi pályaműveinek kiállítása. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 2021. október 21. – november 28.)

Szeretettel gratulálunk Nagy Norbert kollégánknak illusztratori munkájához és a szakmai elismeréshez. (A szerk.)

Ez a mű most már itt marad

FARKAS ÉVA ÜVEGMŰVÉSZ ÉS DVORSZKY LÁSZLÓ TERVEZŐMÉRNÖK FÁJRONT CÍMŰ ÚJ ALKOTÁSA DOROGON

Farkas Éva üvegtervező művész és Dvorszky László tervezőmérnök egy nagyszabású műalkotással tér vissza Dorog városába. A művésznő, Farkas Éva – a munkásságát ismerők tudhatják – 1952-től itt nőtt fel, itt kapta meg legfontosabb művészeti inspirációit, s e térségben ismerkedett meg az üveggel, hogy aztán a budapesti Magyar Iparművészeti Főiskolán diplomát szerezve az 1970-es évektől számos, belső terekben otthonra lelt, funkcionális és díszítő jellegű kompozíciót készítsen el alkotótárs férjével, Dvorszky László tervezőmérnökkel közösen. A megbízásra készült munkák mellett az évek során szervesen ágyazódtak életművébe a különböző üvegtárgyak és üvegplasztikák is, amelyekből egy válogatást legutóbb 2018-ban a Dorogi Galériában tárt a település művészetkedvelő közönsége elé. Most a Farkas Éva – Dvorszky László alkotópáros munkáit őrző és alkalmazó városok – Budapest, Szeged, Miskolc, Kaposvár, Gödöllő stb. – hosszú listája végre egy dorogi monumentális alkotással is gyarapodhat: egy olyan alkotással, amely immár elválaszthatatlanul a gyermekkor, a pályakezdés színteréhez kötődik. Az új, Dorog városát gazdagító, a közelmúlt évek munkájának eredményeként megszületett, de a teljes munkásság, s a dorogi élmény- és emléktárház esszenciájaként is előttünk álló *Fájrönt* című műalkotás különleges jegyekkel felruházott kompozíció.

A *Fájrönt*, a közösségben végzett munkaidő leteltét, a bányaműszak végét jelző kifejezést címében megidéző mű egyedi voltát, különlegességét mutatja, hogy nem provizórikus, nem ideiglenesen elhelyezett műalkotás, nemcsak egy időszakosan megtekinthető kiállítási tárgy, hanem az állandóság igényével megalkotott és környezetébe illesztett, határozott művészi szándékokat és közlendőket hordozó, kifejezéseket, mondandókat összegző kompozíció. Az állandóság ismérve az idő

birtokbavételének szándékát és reményét is jelzi: azt, hogy a mű jelenléte, fennmaradása nemcsak rövid évekre, hanem évtizedekre, talán évszázadokra is garantált. E követelmény, e jellemző egyúttal azt is feltételezi, hogy mind fizikai tulajdonságai, mind tartalmi jegyei révén az alkotás szervesen illeszkedjen befogadó környezetéhez: a művet körülvevő modern építészeti közeghez, amely célzatosan létrehozott, gyakorlati funkciókat szolgáló,

FARKAS Éva: *Fájrönt* – Bányászaink emlékére, térplasztika, Reimann Bányászattörténeti Miniverzum, Dorog | Éva FARKAS: Knocking Off – sculpture in tribute to our miners. Reimann Mining History Miniverzum, Dorog | 2021, fújt és rogyasztott üveg, fém, 300x200x100 cm
Fotó: Dvorszky Anna

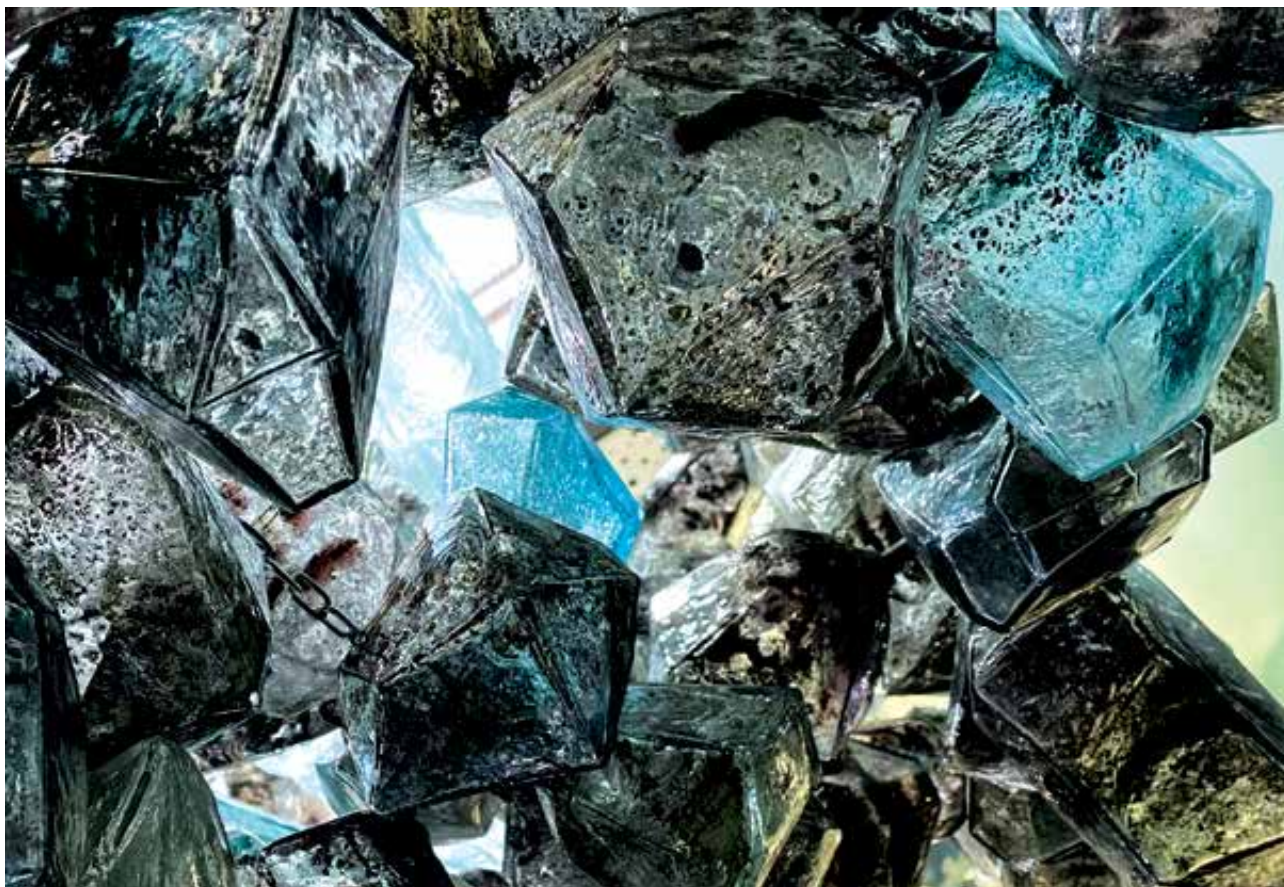

FARKAS Éva: Fájront – Bányászaink emlékére, térplasztika (részlet) | Éva FARKAS: Knocking Off – sculpture in tribute to our miners (detail)
Fotó: Dvorszky Anna

átjárható szintekre tagolódó belső tér. A 2019-ben felépített és átadott, Jaksics László építész-mérnök tervei szerint megvalósított, a bányák világát, ipari jellegét idéző Reimann Bányászattörténeti Miniverzumban, e múzeumi létesítmény fogadóterében – most már nem szívesen használnám az előcsarnok-kifejezést – egy műalkotás sem lehet zavaró, nem lehet környezetét túlharsogó tárgy, hanem csakis a térrel együtt megszólaló, azzal harmonikusan eggyé váló tényező. Ehhez a térhez kellett tehát megtalálni a megfelelő eszközöket, méreteket és arányokat, és ezért válhatott fontos, a művet életető elemmé a monumentalitás, amely révén az alkotás intenzív hatásrendszere kibontakozhat. E cél beteljesítése érdekében nélkülözhetetlenek a művészek által mintegy észrevétlenül kijelölt, a mű által vezérelt külső – az épület udvaráról a homlokzati üvegfalon át feltáru-
ló – és belső befogadási nézőpontok: a látvány megragadó feltárása. Mindehhez természetesen kevés lett volna az alkotói intenció, s az akár legjobb technikai feltételeket teremtő műhely is: megrendelő és program kellett, amely megfelelő kereteket, anyagi forrásokat is biztosított a mű megvalósításához. És elmondható, hogy a megrendelő, a mecénás – Dorog városa –, az általa megválasztott program, illetve téma – a település szénbányászati múltja –, a művészek felkérése – a városhoz

erős szálakkal kötődő Farkas Éva és Dvorszky László – és az alkotók művészi leleménye, valamint mindezek együttműködése, együttjátszása révén egy mély gondolati-tartalmi mondandókat közvetítő, izgalmas formai jelenségekkel élő, mesteri anyagi-technikai megoldásokkal interpretált műalkotás született. Egy, a maga nemében napjainkban igencsak ritkán megvalósuló monumentális műalkotás – üvegművészetünkben manapság csak elvétve ünnepelhetünk új, valamely építészeti térbe komponált, művészi igénnyel megformált, autonóm kompozíciót. A jelenkori magyar művészet történetében is ünnepi ezért ez a pillanat.

Mindezekben a tulajdonképpen külső, meghatározó elemeken túl hosszan-hosszan elemezhetnénk Farkas Éva és Dvorszky László alkotásának belső, determináns tényezőit, azokat a dorogi bányászatot idéző motívumokat, amelyek felfűzéséből egy változatos, sok részletelemből egységessé ötvözött, a szó nemes értelmében vett látványos művet alakítottak a tervezők és kivitelezők. Így hivatkozhatnánk a mű lebegő voltát biztosító, függesztett megoldásra, amely a hajdani bányászöltözők láncon felhúzott ruhakötegeinek szürreális látványára emlékeztethet. De formai utalások révén megjelennek a széntömbök, a bányászszerszámok – a lapátok, a csákányok, a kalapácsok –, fel-feltűnedezik a sújtólég veszélyére figyelmeztető, a

FARKAS Éva: Fájront – Bányászaink emlékére, térplasztika (részlet) | Éva FARKAS: Knocking Off – sculpture in tribute to our miners (detail)

Fotó: Dvorszky Anna

bányászok által a mélybe vitt madárkalitka, amiként a bányászok fúvószemekre hivatkozó trombita is. A tárgyak gazdag kollázsából – csaknem hatszáz elemből épül fel ez a kompozíció! – rendkívüli változatosságú térkonstrukció alakul, amely konstrukcióban kiemelt jelentősége van a bányák világát idéző színeknek: a feketéknek, a szürkéknek, a kékeknek, a zöldeknek és a sárgáknak. E színeket a külső, természetes megvilágítás mellett a kompozíció térformáiban elhelyezett mesterséges fényforrások keltik életre, s máris az üvegművészet egyik legfontosabb éltető elemére, a fényre kell emlékeztetnünk, amely az üvegtesteket és üvegfelületeket átjárva, átvilágítva, szüremléseket, derengéseket, reflexeket keltve a valóságosság és a sejtelmesség, a komorság és a titokzatos szépség, a transzcendencia szférái felé egyszerre nyitogat kapukat. E kapuk megnyitásáról szólván az üveg varázslatos természetéről, a fény által keltett szín- és formaeffektusok mellett, s ezekkel eggyé fonódva magáról a plaszticitásról, a plasztikáról, a plasztikai jellegről sem feledkezhetünk meg: a fűjt és rogyasztott üvegtechnikával megformált üvegtestek egymáshoz kapcsolódó, sokszor variatív ismétlődésekre és változtatásokra hangolt rendszere roppant izgalmas befogadó és kisugárzó téri hatásokat indukál. Ezáltal a teljes fogadóteret áthatják a mű téri impulzusai, úgyhogy távoli befogadásra és közeli, alapos szemrevételezésre és

vizsgálatra, egyszóval átfogó, teljes és apró lépésekkel teljesített vizuális feldolgozásra ösztönöz. A természetes elemeket és az absztrakttá váló motívumokat egyként felvonultató együttes egy konkrétumokra hivatkozó és emléképeket idéző és keltő üvegművészeti látomásként jelenik meg előttünk, amelyben a tárgyszerűség, a valóságra vonatkoztatás ugyanúgy jelen van, mint a költői hevület, a költői szárnyalás is.

FARKAS Éva: Fájront – Bányászaink emlékére, térplasztika (részlet)
Éva FARKAS: Knocking Off – sculpture in tribute to our miners (detail)
Fotó: Dvorszky Anna

FARKAS Éva: Fájront – Bányászaink emlékére, térplasztika
Éva FARKAS: Knocking Off – sculpture in tribute to our miners
Fotó: Dvorszky Anna

Farkas Éva az *Egy üvegművész önarcképe* című, 2014-ben megjelent írásában, a nyolcvanas évekre visszpillantva azt fogalmazta meg, hogy „a Tokodi Üveggyár még hosszú évekig fontos szerepet töltött be szakmai életemben, a gyár megbízásából terveztem palackokat, illatszeres üvegeket, és saját munkáimat is itt kiviteleztettem. A gyár megszűnése fájdalmas hiányt teremtett: közel kétszáz éves gyártási kultúra veszett el. A Tokodon megismert kiváló szakemberekkel ma is együtt dolgozom, de sajnos egyre kevesebben vannak”. Vagyis Farkas Éva e térség üvegművességének, üvegművészetének egyik utolsó hírmondója, ezért hát a bányászok heroikus munkája előtt tisztelgő műteremtés, emlékállítás mellett mintegy üvegművészeti mementó megtestesítője is ez az új műalkotás. Fájront – a műszak véglegesen lezárult, egy korszak most már csak emlékeinkben és csak a letűnt korszakokat idéző, pompás műalkotásainkban él tovább.

WEHNER Tibor
művészettörténész

Elhangzott 2021. szeptember 3-án a dorogi Reimann Bányászattörténeti Miniverzumban, Farkas Éva üvegművész és Dvorszky László tervezőmérnök Fájront című alkotásának felavatásán.

Remény

KORTÁRS MAGYAR TEXTILMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS A KLEBELSBERG KULTÚRKÚRIÁBAN

2021 szeptemberében a katolikus egyház Budapesten rendezte az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszust. Ennek alapgondolata a 87. zsoltár verssora volt: *Minden forrásom belőled fakad*. Ez az ősi megállapítás Izrael népének szívéből tört fel, feltehetőleg a Kr. e. 6. századi babiloni fogság idején, és élteti a keresztényeket is 2000 év óta. Tehát az emberiség jelentős része vallja a zsoltáros igazságát, hogy a Teremtő és Gondviselő Isten élteti az embert. Vagyis nem a véletlen szerencse kiszámíthatatlan játékanak vagyunk kitéve. A művész az alkotásaival ablakot nyit a transzcendencia felé. A budapesti Klebelsberg Kultúrkúria épületének hatalmas kiállítótermei megteltek remekművekkel a 2021. évi szeptemberi Ars Sacra Fesztivál alkalmából. A kiállítás megálmodója és kurátora Orient Enikő Pro Cultura Christiana díjjal kitüntetett textilművész volt, a kiállítás

rendezői és segítői T. Doromby Mária és Makkai Márta Ferenczy Noémi-díjas művészek. A *Remény* című tárlatra 16 művész egy vagy több alkotása kapott meghívást, melyek csodálatos egységben jelentek meg a kiállításon. A nagy méretű zászlóktól a kisebb méretű, a nézővel intim párbeszédet folytató szöttesekig valamennyi kiállított mű megszólította az embert. Mély misztikus csendben feltárló, fénylő, színes vízió bontakozott ki a szemlélő előtt. A szövött kárpit különösképpen is alkalmas arra, hogy puha melegségével megnyissa az emberek szívét.

ORIENT Enikő: Kenyér és bor színében | Enikő ORIENT: Represented by Bread and Wine | Len, textílfestés, 60x60 cm
Fotó: Orient Enikő

JÁSZBERÉNYI Matild: Isten Báránya, oltárterítő | Matild JÁSZBERÉNYI: Lamb of God, altar cloth | Nemez, szitanyomás, gyapjú, 135x110 cm
Fotó: Jászberényi Matild

^
MÁDER Indira: „A Mindent Mozgatónak glóriája...”
 Indira MÁDER: 'The Glory of Him who Moveth Everything...'
 Gyapjú, selyem, haute-lisse, 5,5-ös felvetés, 221x96 cm
 Fotó: Csigó László

BALOGH Edit: Mária-zászló
 Edit BALOGH: Flag of the Virgin Mary
 Digitális nyomat, egyéni technika, 270x100 cm
 Fotó: Balogh Edit

SOMODI Ildikó: Dicsőség tükre I. | Ildikó SOMODI: Reflection of glory | Egyéni ikattechnika, 45x45 cm

Fotó: Somodi Ildikó

A kiállítás plakátjára Hager Ritta *Kegyelem* című alkotásának részletét választották, a művész sajátos, plasztikus felvetésű technikájával, gyapjúszállal alakított kompozíciója méltó bevezetést nyújtott a kivételesen magas művészi színvonalú tárlathoz. Az Isten szeretete záporozva hull az emberek lelkére, színesen, könnyedén, tiszteletben tartva az ember szabad akaratát. Felmelegíti a szívet, és fényével behatol a személyiség középpontjába. A textilkép alsó részén már erőteljes körkörös forgással egyre mélyebbre hatol a fény a lélek mélyére. A művész másik kiállított alkotása a *Fény* volt, amelyen a sötétség sűrű erdejében – melyet súlyos, kemény függőleges

gyapjúfonatok jeleznek – fokozatosan tűnik fel a középpontban a káprázatos, kereszt alakú fény. Ez Krisztus fénye, aki az igazi szeretet nagy példáját tárta elénk a Kereszten, amikor önmagát önként feláldozva megnyitotta számunkra az Örök élet isteni boldogságának a kapuját. A mű sugározva üzent felénk a kiállításon, hogy az igazi Szeretet, amelyre minden ember forrón vágyakozik, nem érhető el áldozat nélkül!

Ezt a gondolatot fűzte tovább Kókay Krisztina két szép, pamutvászonra festett grafikája: a *Feszület* és a *Feltámadás előtt*, melyekkel meggyőzően hirdeti a művész, hogy a Feltámadás dicsőségébe a Kereszten át vezet az út.

Hasonló gondolat hatja át Kecskés Ágnes *Húsvét* című látomását. A halálon diadalmaskodó Krisztus sejtelenesen fénylő alakja a Kereszten, az Élet fáján jelenik meg, a gyapjúszőttes rendkívül érzékeny vonalhálója előtt.

Orient Enikő a textilfestés nagy mestere, aki a lenvász szövetének szálait szervesen beleépíti az ábrázolásba. Az alkotások üzenetét a fényekben gazdag vonalhálóra festett formákkal, többnyire dekoratív elrendezéssel, a szemlélőt magával ragadó, fénylő feliratok tolmácsolják. A tárlaton a *Csillagkorona*, a *Ragyogás*, a *Holdnővér és Napfivér*, a *Kincsek*, a *Jákob létrája*, valamint a *Veletek vagytok mindennap a világ végéig* című remekművek emelték a lelket az Öröklét örömébe.

Bényi Eszter két franciagobelin-kompozícióval szerepelt a kiállításon. Az egyik mű Weöres Sándor *A teljesség felé* című könyvének adott fénylő szárnyat. „*Alattad a föld, fölötted az ég, benned a létra.*” A másik alkotása Szent Pál Szeretet-himnuszát tette pompás színekkel megálmodott kozmikus látomássá.

Ardai Ildikó a nagy méretű, rackagyapjával szőtt négynyüstös kilim alkotásán a kemény, geometrikus

formák változatos ritmusával és a kék és fehér színek gazdag árnyalataival jelenítette meg az *Égzakadás* drámáját. Balogh Edit egyéni digitális technikával mutatta be a máriapócsi kegyképpel ékes, mintegy három méter hosszú *Mária-zászlóját*.

Jászberényi Matild oltárterítőt állított ki, *Isten Báránya* címmel. A művészi alkotás nemezre készített szitanyomással Keresztet jelenít meg, az emberiség bűneit jelző súlyos foltokkal, amelyeket Jézus magára vállalt. Ezeket jelzik a kereszt szárai közötti négyzetes fehér mezőkben a halomra döntött kis keresztek. A *Szent Erzsébet ablaka* című textilplasztikájával Erzsébetünk Isten- és emberszeretetének 800 éves töretlen sugárzását állította eléünk a művész.

Kelecsényi Csilla *Regnum Marianum* címmel az 1000 éves koronázási palástunkat idézte fel a négyes felvetésű franciagobelin-szövés technikával, gyapjúszállal készült alkotásán. Az elmosódott ábrázolások a Szent István királyunk által meghonosított keresztény hit rendet adó világának halványulására mutatnak rá. A másik kiállított műve a *Mária Rádió* fényt sugárzó műsoraira hívta fel a figyelmet.

T. DOROMBY Mária: *Silentium* | Mária T. DOROMBY: *Silentium*
Selyem, műanyag, egyéni varrás, hőprés, 200x240 cm
Fotó: Tildi Béla

VÁSÁRHELYI Kata: *Cantus Avium* | Kata VÁSÁRHELYI: *Swan song*
 Gyapjú, francia gobelin, 200x100 cm
 Fotó: Neumann Ildikó

Láng-Miticzky Katalin *...és beleremegett az ég* című gobelinjének gyapjú- és szizál-kender szálból készült kompozíciója a felfelé törő határozott egyenesekkel segíti a Remény diadalát az élet sötétebb és fénylőbb közegei közepette érvényre jutni.

Máder Indira *„A Mindent Mozgatónak glóriájá”-t*, vagyis Isten káprázatos fényességű, dinamikus örök életet dicsőíti az 5,5-ös felvetésű, gyapjú- és selyemszállal szőtt nagy méretű, színes alkotásán. Makkai Márta *Forrácsoda*,

Belső fény – Triptichon és Pannon forrás című, derűs nyugalmat árasztó alkotásai a Remény diadalát táplálják a nézőben. Ikattechnikával készült alkotásai a fények és színek nyelvén beszélnek.

KELECSÉNYI Csilla: *Mária Rádió* | Csilla KELECSÉNYI: *Radio Maria*
 Talált tárgy, 4-es felvetésű franciagobelin-szövés, hang MP3-lejátszóról,
 23x30x16 cm
 Fotó: Áment Gellért

Pájer Emília alkotásain a *Víz*, a *Tűz*, a *Föld* életet adó erejét és nyugalmat adó örömét a napfény adta fénylő színekkel megvilágított határozott egyenes sávok sugározzák, amelyek között a Reményt jelképező zöld szín gazdag árnyalatai a hangadók. A fehér *Kereszt II.* megjelenítése lehetetnyi.

Somodi Ildikó a *Dicsőség tükre I.* című művét egyéni ikattechnikával készítette, ami az egyes szálak festésével és a színek hihetetlen gazdag árnyalatával pompázó alkotást tesz lehetővé. E művén a dicsőség tüzes, fénylő ragyogását jelenítette meg.

T. Doromby Mária *Silentium* című alkotása fénylő fehér selyemből áttört felületekkel készült. Megidézte vele a kereszténység misztériumát, a lélek tisztaságát, az áhítat csendjét. Vásárhelyi Kata *Cantus Avium* című remekművén a felfelé szárnyaló madár éneke kelti fel a szemlélőben a Reményt, és sugározza azt a környezetére is.

A magas művészi színvonalú kiállítást a hozzá készült hasonlóan igényes katalógus hosszabbítja meg Pákozdi István teológiai tanárnak és jelen sorok szerzőjének írásával.

PROKOPP Mária
 művészettörténész

(Remény. Kortárs magyar textilművészeti kiállítás. Klebelsberg Kultúrkúria, Budapest, 2021. szeptember 9–26.)

Határtalan Design

BESZÉLGETÉS SZIGETI SZILVIA TEXTILTERVEZŐ MŰVÉSSZEL, A RENDEZVÉNY KURÁTORÁVAL

A kortárs hazai design fórumok sorában meghatározó szerepet tölt be a *Határtalan Design / Design Without Borders (DWB)* kiállítás és összművészeti rendezvénysorozat. Története, ha úgy tetszik, még a kilencvenes évekig nyúlik vissza: 1994-ben lelkes, szakmai jövőjükben hinni tudó iparművészek – köztük Szigeti Szilvia textiltervező és Radnóti Tamás belsőépítész – létrehozták az Eventuell Studiót, mely később Eventuell Galéria néven vált ismertté. A két művész által a galériában szervezett, menedzselt tárlatokon ez idáig majd' 200, főleg kortárs és pályakezdő, magyar és külföldi designer, iparművész – például ékszertervezők, divattervezők – mutatkoztak már be. Tizenhat évvel ezelőtt, 2005-ben a Szigeti–Radnóti szervezőpáros kilépett a művészgaléria falai közül, s léptékben nagyobbra vállalkozott: művészeti menedzserekként a Lakástrend kiállítás keretein belül megrendezték az első – később évente ismétlődő – madeinhungary tárlatot, mely mára a nemzetközi szintű Határtalan Design eseménysorozat részeként jelenik meg. A rendezvénysorozat történetéről, legfontosabb céljairól Szigeti Szilviával beszélgettem.

Madeinhungary 2005 kiállítás (részlet) | Madeinhungary 2005 (exhibition photo) | Műcsarnok, Budapest

Fotó: Imre Barnabás

– *Hogyan fogalmazódott meg az első, sorozatnyitó madeinhungary bemutató ötlete?*

– A madeinhungary elődje a *Mai Magyar Bútortár* volt, Halasi Rita Mária rendezésében, a *Lakástrend* kiállítás keretén belül. Radnóti Tamással 2005-ben vettük át Rita szerepét, mivel a kilencvenes évek *Textivál* rendezvénysorozatainak, a frankfurti *Heimtextilen* való részvételeknek és az *Eventuell Galéria* kiállításainak szervezése kapcsán a kollégáink úgy értékelték, hogy nekünk lehet egy ilyen léptékű kiállítás szervezésére és rendezésére megfelelő szakmai tapasztalatunk. A magyar tervezőket bemutató tárlat madeinhungary néven a Lakástrend kiállítás főszervezőjének, az Ambianta Kft.-nek és számtalan általunk pályázott támogatásnak volt köszönhető.

– *A 2005 márciusában megrendezett madeinhungary kiállítás a Magyar Formatervezési Tanács – az MFT – részvételével valósult meg. Pontosan mit jelentett ez? A tanács a szervezésben tevékenyen is részt vett?*

– A tanács a Lakástrend kiállítás főszervezőinek meghívására inkább egyfajta ernyőszervezetként, információs bázisként jelent meg a kiállításon, saját tevékenységét promotálva, ami mindannyiunk számára

nagyon fontos volt. A tárlat kitűnő példája volt a független szakmai összefogásnak. Fontos volt a mi szerepünk, hiszen az anyagi források megteremtése, a pályázatírás, a szervezési munka komoly és összetett feladat. Ehhez szükség van megszállottságra, elkötelezettségre, hálózatépítési készségekre; elengedhetetlen a többéves – immár évtizedes – szakmai tapasztalat és szakmai kapcsolatrendszer. Ehhez nagymértékben hozzájárult, hogy Radnóti Tamás és én 1990–1991 között a világ egyik legjelentősebb ösztöndíját nyertük el, közel két évet töltöttünk a stuttgarti Akademie Schloss Solitude-ben, majd én 2014–2020 között az Akademie Schloss Solitude kuratóriumának tagja voltam, ezáltal sikerült bekerülnünk egy nagyon jelentős nemzetközi hálózatrendszerbe, amely a mai napig aktív barátságokat és szakmai kapcsolatokat jelent.

– *Még ne szaladjunk ennyire előre! 2012-ben a madeinhungary rendezvényhez kapcsolódóan, a Nemzetközi Visegrádi Alap támogatásával megvalósult a MeeD: a cseh, lengyel és szlovák tervezők munkáit bemutató tárlat. 2016-tól pedig a visegrádi négyek tervezőinek megismertetésén túl további országok képviselői is bekapcsolódtak a fórum életébe, a határok nélküli designra, azaz a nemzetközi összefüggésekre is ráirányítva a figyelmet. Ennek következtében született*

Határtalan Design 2017 kiállítás (részlet) | Design Without Borders 2017 (exhibition photo) | Új Budapest Galéria, Bálua, Budapest

Fotó: Darabos György

meg a rendezvény új címe, a Határtalan Design. Ahogy a sajtóközleményünkben is olvasható: a cím egyaránt reflektál a kiállítói kör egyre szélesedő nemzetköziségére és a kortárs formatervezésben végbemenő tendenciákra.

– Miután pályáztunk a Nemzetközi Visegrádi Alaphoz, 2012–2014 között első ízben mutattunk be régiós tervezőket; és mivel ez nem csak egy kiállítás, ezért – ahogy a neve is elárulja MeeD, azaz: *Meeting of Central European Designers* – találkozó is volt. A történetünkben 2013 volt a fordulópont. Innentől önálló tárlatként rendeztük meg a kiállítást 2013-ban a VAM Designban, majd 2014–2019 között a Budapesti Történeti Múzeum – Új Budapest Galériában, és a Bálnában már új, *Határtalan Design* /

Design Without Borders címmel. A kiállításon már nemcsak designereket, hanem az Új Budapest Galéria kurátoraival együttműködésben képzőművészeket is bemutattunk. A 2014. évi nemzetközi szakmai találkozónk alkalmával fogalmazódott meg az igény, hogy a kiállítás ne csak a régiós művészek, hanem különböző európai művészek közötti párbeszéd fóruma legyen.

– Önök szerint melyek ma a legmarkánsabban megfogalmazott tervezői kérdések, illetve melyek azok a legfontosabb tendenciák a nemzetközi, pontosabban az európai designéletben, amelyekről ezek a diskurzusok folynak?

Határtalan Design 2017 kiállítás (részlet) | Design Without Borders 2017 (exhibition photo) | Új Budapest Galéria, Bálna, Budapest

Fotó: Darabos György

Határtalan Design 2018 kiállítás (részlet) | Design Without Borders 2018 (exhibition photo) | Új Budapest Galéria, Bálna, Budapest

Fotó: Villányi Csaba

– Mi úgy gondoljuk, hogy a design nem a felső tízezer privilégiuma, hanem gondolkodásmód, amibe a tárgyaláson kívül társadalmi és környezettudatos alkotói folyamatok, új különböző művészeti ágakon átívelő kifejezőmódok keresése és ezek manifesztációja és az oktatás egyaránt beletartozik. A járványhelyzet arra is rávilágított, hogy mennyire fontos az új kommunikációs csatornák innovatív kihasználása; ezért is vagyok büszke például a *Design Without Borders VLOG* létrehozására, aminek a premierjét a világ egyik legjelentősebb online designmagazinjával, a *Dezeen*-nel közösen szerveztük meg idén májusban. A VLOG 15 ország 154 tervezőjének alkotásait mutatja be Góbi Rita kortárs táncművész közreműködésével, Szegő Dávidnak a sorozathoz komponált dobszólóira. A filmetűdöket Mácsai Mikul fiatal filmes készítette; a Határtalan Design stábjának egyik legjelentősebb, a nemzetközi trendekbe illeszkedő megnyilvánulása, ami kitűnően reflektál a legújabb kihívásokra.

– Mindezek után talán kijelenthetjük, hogy a *Határtalan Design* a belföldi és külföldi kapcsolatok erősítésével, a hazai eredmények nemzetközivé tételével, ha áttételesen is, de hozzájárul a hazai designeri versenyképesség növeléséhez, a design mind teljesebb körű elfogadtatásához. Szembeötlő, hogy a beválogatott alkotások között a világhírű tervezők mellett fiatal formatervezők progresszívnek ítélt munkái is szerepelnek. Nagy lehetőség ez egy fiatal művésznek a bemutatkozásra. Tudna-e néhány példát említeni arra, hogy a tárlatok lendítettek egy-egy fiatal hazai tehetség szakmai pályájának alakulásán?

– A legjelentősebb eredmény nyilván a hálózatépítés, hiszen a honlapunkon keresztül immár közel 600 alkotó, egyetem és együttműködő partner tudja egymást elérni. A kiállításhoz szakmai nap is tartozik, ahol a legfiatalabbak megismerkedhettek más egyetemek – a Design Academy

Eindhoven, a pozsonyi VŠVU, a tallinni EKA – programjaival, így az Erasmus-ösztöndíj szempontjából fontos információkhoz juthattak.

Határtalan Design VLOG, 2020. Vázák: Roman SEDINA. Tánc: GÓBI Rita
Design Without Borders VLOG, 2020. Vases: Roman SEDINA. Dance: Rita GÓBI
Fotó: Laczkó Péter

A hatodik alkalommal kiosztott *Határtalan Design Díjak* anyagi segítséget nyújtottak elsősorban feltörekvő tervezőknek, de egy-egy alkotó részt is vehetett egyik partnerünk, Európa egyik legrangosabb designkiállításán, a *Łódź Design Festívalon*. A *Dezeen*-en is bemutatott projekt eredményeképpen a nemzetközi szintre is kikerültek a munkáik. Az összművészeti irányába történt nyitás hozadéka pedig egyértelműen az, hogy hazai és nemzetközi szinten személyes ismeretségeket, barátságokat köthettek, így újabb projektek jöttek létre. Összességében a független összefogás, az önszerveződés az egyik legjelentősebb hozadéka a másfél évtized konzekvens munkájának.

– A tárlathoz már több éve textilművészeti rendezvény, a *TEXHIBITION* is kapcsolódik. Emellett egyre nagyobb

Határtalan Design 2018 kiállítás (részlet) | Design Without Borders 2018 (exhibition photo) | Új Budapest Galéria, Bálna, Budapest

Fotó: Juhász G. Tamás

Határtalan Design 2021 kiállítás (részlet) | Design Without Borders 2021 (exhibition photo) | Kiscelli Múzeum, Budapest
Fotó: Villányi Csaba

Határtalan Design 2021 kiállítás (részlet) | Design Without Borders 2021 (exhibition photo) | Kiscelli Múzeum, Budapest
Fotó: Villányi Csaba

szerepet kapnak a kortárs ékszertervezők is. A különféle művészeti területek képviselői között képzőművészek munkái is megjelennek. Miért tartják fontosnak a művészetek közötti párbeszédet és átjárhatóságot?

– A TEXHIBITION a tervezők és a gyártók közötti kapcsolatrendszer kialakításának innovatív példája. Célja, hogy felhívja a figyelmet a korábban vezető ágazatra, a textiliparra és az ipari háttér nélkül maradt tervezőkre, ezen kívül a lehetőségeken belül új fejlesztéseket generáljon. A TEXHIBITION projektet 2014 óta önálló kiállításként is bemutatjuk. 2014–2018 között a Bálnában, 2019 óta évente, a FUGA Budapesti Építészeti Központban láthatja a közönség. A kortárs ékszer az egyik legfüggetlenebb, a technológiából adódóan az egyik legprogresszívebben fejlődő művészeti ág a design és a képzőművészet határterületén. A kortárs ékszertervezők innovatív, kritikai gondolkodásmódja inspirálóan hat a kiállításon bemutakozó többi alkotóra is. Ahogy már utaltam rá, egyre nagyobb a jelentősége a különböző műfajok határterületein létrejövő projekteknek. Ezeknek a különböző területeknek a tudásanyaga egymásba folyik. Jó példa erre a stuttgarti Akademie Schloss Solitude *Art, Science and Business*, valamint a *Bosch Stiftung* programja. Mindkettőben tetten érhető, hogy milyen felhajtóerővel bír, ha határterületek mentén fogalmazódnak meg projektek. Különösen fontos ez most a társadalmi és környezeti válsággal küzdő világunkban.

A mi esetünkben az összművészetiiséget hangsúlyozandó, a Határtalan Design kiállítás jelentős kortárszenei, kortáránc-előadásokkal és képzőművészek bemutatásával is gazdagodott. Az *Átlátszó Hang*, a *Kamara Kör*, az *ArmoniCorpus*, Szegő Dávid koncertjei, a Góbi Rita Társulat kortáránc-előadásain kívül a *Hermína csoport* képzőművészeti alkotásaival is találkozhatnak a látogatók.

– A *Határtalan Design* – az önök megfogalmazása szerint – tervezői hálózatként, platformként is működni kíván. Ez, amellet hogy művészeti műhelyek, oktatási intézmények, designegyetemek bemutatkozóinak is teret engednek, milyen szándékokat fejez ki egész pontosan? Konkrét designmenedzseri szerepkört is fel kívánnak vállalni a jövőben?

– Mivel a Határtalan Design egy független szakmai kezdeményezés, sok múlik a kettőnk elhivatottságán. Nagy örömmel lépnénk tovább, de sajnos az anyagi forrásokért folytatott küzdelem nagyon sok energiánkat elviszi. Mindig irigykedve nézem a Łódź Design Festival alakulását. A szervezők már jó barátaink, és tudjuk, hogy a szakmai munkájuk, elkötelezettségük okán milyen nagyszerű támogatásokat élvezhetnek. Munkájukat észrevették, tisztelik és megbecsülik, ami végső soron

komoly anyagi támogatást generált. Szívesen fejlődnénk mi is tovább, de ez anyagi kérdés is. Fontos lenne, hogy a másfél évtizedes munkánk komolyabb megbecsülést és jelentősebb anyagi támogatást kapjon, hiszen hiánypótló intézményi feladatokat látunk el.

Határtalan Design 2021 kiállítás (részlet) | Design Without Borders 2021 (exhibition photo) | Kiscelli Múzeum, Budapest
Fotó: Villányi Csaba

– Az eseményhez kapcsolódóan évek óta kiosztják a *Határtalan Design Díjat*. Említette, hogy a díj anyagi segítséget jelent a fiatal tervezőtehetségeknek. Végezetül mondana még néhány szót a díj missziójáról?

– A díj missziója, hogy főként feltörekvő tervezőket támogasson, ezen kívül felhívja a figyelmet a mecenatúra és a társadalmi felelősségvállalás jelentőségére. Fontos lenne, ha minél többen észrevennék, hogy egy ország kultúrájának támogatása kihat a gazdaság fejlődésére. Nyilván a pandémia, a nyilvánosság elmaradása, az alkotásaikat önállóan fejlesztő, létrehozó művészek körében drámai helyzetet teremtett. Tavaly elmélyültünk a több európai és közvetlen régiós példa válságkezelésének tanulmányozásában. A döntéshozóknak pedig eljuttattuk az *Összefogás a vállalkozó művészekért* című, több száz alkotó által aláírt tanulmányunkat is. A Határtalan Design Díjjal egyrészt próbálunk a saját szerény eszközeinkkel támogatást nyújtani, ugyanakkor fel is hívjuk a figyelmet progresszív, innovatív tartalmakra.

VERESS Kinga
művészettörténész

Határtalan Design 2021

A Határtalan Design kiállítás mára már nem csupán bútór-, textil-, forma- és ékszertervezők, képzőművészek munkáit mutatja be, de egyfajta összművészeti fesztiválként kortárs táncosok és zenészek számára is bemutatkozási lehetőséget kínál. Idén 16 országból – Ausztria, Csehország, Észtország, Finnország, Hollandia, Lengyelország, Magyarország, Nagy-Britannia, Németország, Olaszország, Portugália, Románia, Spanyolország, Svájc, Szlovákia és Szlovénia – több mint 160 alkotó művei voltak láthatók, köztük olyan világhírű designereké, mint a finn Yrjö Kukkapuro, Erja Hirvi, a spanyol Jaime Hayón, a brit Ross Lovegrove vagy a német Sebastian Herkner.

A korábbi évek gyakorlatának megfelelően a bemutatott alkotások, projektek, tárgyak a különféle területek – a képzőművészet, a tárgy- és formatervezés, valamint a vizuális művészetek és az előadó-művészet – termékeny egymásra hatásának jelentőségét hangsúlyozták. A válogatás azonban nem csupán az alkotókra helyezte a hangsúlyt, de kiemelte a társadalmi felelősségvállalás, a környezettudatos gondolkodás, a fenntartható fejlődés és a civil közösségek, az alkotók társadalmi szerepének és a hálózatépítésnek a jelentőségét is.

A *Made in Slovenia – The Future of Living* című szelekció a szlovén design legújabb törekvéseit a ljubljanoi Kreatív Központ kurátorainak válogatásában tárta a látogatók elé, a lengyel Adam Mickiewicz Intézettel együttműködésben pedig többek között a Łódź Design Festival „must have” pályázatán díjazott tárgyakat is kiállították a tárlaton.

Negyedik alkalommal jutottak komoly szerephez a kortárs ékszertervezők, akiknek kiválasztásában neves kurátorok vettek részt. A szelekció célja az volt, hogy a látogatók minél teljesebb képet alkothassanak a műfaj legprogresszívebb újdonságairól. A kiállítási egység keretében minden évben egy figyelemre méltó iskola is bemutatkozik. Ezúttal az Ész Művészeti Akadémia Ékszer és Ötvös Tanszéke hallgatóinak munkái voltak láthatók.

A Határtalan Design kiállításához kapcsolódik a textiltervezők projektje, a TEXHIBITION. A Szigeti Szilvia textiltervező által hat éve életre hívott program a tervezők és a gyártók együttműködését segíti. A legfrissebb fejlesztések ebben az évben is helyet kaptak.

A válogatásban 20 hazai tervező és két egyetem – a Budapesti Metropolitan Egyetem és a Moholy-Nagy

Művészeti Egyetem – hallgatóinak munkái szerepeltek, a TEXHIBITION szekcióban további 17 alkotó művei voltak megtekinthetők.

Az eseményhez kapcsolódik a *Határtalan Design Díj*. Az egyre rangosabb elismerés célja, hogy felhívja a figyelmet a tárgykultúra kulturális és gazdasági hatására, a mecenatúra jelentőségére. Tárgy kategóriában a lengyel KABO & PYDO innovatív, hajlított drót szegmensekből készülő lámpacsaládját ismerték el, nyereményüket a Budapest Brand Nonprofit Zrt. ajánlotta fel. Az ékszer kategóriában két díjat is kiadtak: Biró Zsófia Gizella a feltörekvő tervezők között bizonyult a legjobbnak, munkáját a Horváth Alapítvány vásárolta meg, míg a meghatározó tervezők közül az osztrák Susanne Hammer alkotása Spengler Katalin gyűjteményét gazdagítja majd.

Határtalan Design 2021 kiállítás (részlet) | Design Without Borders 2021 (exhibition photo) | Kiscelli Múzeum, Budapest
Fotó: Juhász G. Tamás

Textil kategóriában Zimonyi Gwendolin, a MOME divat- és textiltervezés MA-szakos hallgatója nyerte el a Laguna Lakástextil Nagykereskedés támogatását. A tervező új nézőpontból közelítette meg a fény, a tükröződő felületek, valamint a mintatervezés és a vizualitás kapcsolatát.

(*Határtalan Design. Kiscelli Múzeum, Budapest, 2021. október 10. – november 28. A Határtalan Design honlapja: design-without-borders.eu*)

Inspiráló örökség – nyitottan a folytatásra

NÉMETH ÉVA EMLÉKKIÁLLÍTÁSA ÉS TERVEZŐI PÁLYÁZAT A FUGÁBAN

A 2017-ben alakult Szőnyegtervezők Társasága Egyesület (SZETT) kezdeményezésére és szervezésében jött létre Németh Éva szőnyegtervező emlékkiállítása a hozzá kapcsolódó *Kertemben álmodok* című tervezői pályázat keretében.

A kiállítással és a pályázattal alapvetően kettős cél vezérelte a szervezőket. Egyrészt, hogy a nagyközönség és a szakma megismerje egy-egy, a szőnyegtervezés

területén maradandót alkotó magyar iparművész-designer munkásságát, másrészt tovább örökítse ezt az értékes hagyatékot napjaink fiatal tervezői számára. A merész és nemes kulturális projekt első állomásaként 2019-ben a magyar származású Otti Berger (Berger Otti), a Bauhausban végzett, hányatott sorsú textiltervező nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő terveiből készült válogatás volt látható a MaxCityben, s ehhez kapcsolódóan

NÉMETH Éva kézi szövésű kilim szőnyegek a 1980-as évekből a *Kertemben álmodok* című kiállításon

Éva NÉMETH's handwoven kilim carpets from the 1980s at the show *I Am Dreaming in My Garden* | FUGA Budapesti Építészeti Központ, 2021

Fotó: Slézia József

került lebonyolításra a tervpályázat *Szálak vonzásában* címmel. Mind az emlékkiállítás, mind a kreatív tervezői verseny nagyon pozitív fogadtatásban részesült (44 tervező 278 tervvel vett részt rajta), így a szervezők számára nem volt kérdés, hogy a kezdeményezést folytatni érdemes, és ez egyben szakmai kötelességük is.

Németh Éva (1930–2019) tevékenysége azért figyelemre méltó, mert munkásságában három nagy alkotói terület van jelen: az iparművészet, az autonóm művészet és a formatervezés (design). Ugyanez a tevékenység oldaláról nézve: iparművész, képzőművész (grafikus-festő) és mintatervező. Produktum felől közelítve: egy-két darabos asztali szőtt mint iparművészeti tárgy, műalkotásként falra kerülő dekoratív falikárpit és szériában gyártott szővött szőnyegek mindennapi otthoni használatra. Ezek mind az életmű szervesen összefüggő elemei, amik olykor időben elváltak, de e területek mindig átjárhatók voltak, oda-vissza termékenyítőleg hatottak. Egymásra nagyon rimelő minták megjelenhettek mind a kézi vagy gépi szővött szőnyegeken, mind a falikárpitokon. Németh Éva mindegyik területen kiemelkedő tudással, gyakorlati tapasztalattal és alkotói energiával rendelkezett.

A Magyar Iparművészeti Főiskolán Schubert Ernő tanítványaként már az 1950-es évek végén kapcsolatba került a békésszentandrási szőnyegszövő műhellyel, majd a Békéscsabán és Dévaványán működő Csaba Szőnyegszövő Háziipari Szövetkezettel. Ezek a kapcsolatok végigkísérték egész pályáját, többek között intenzív tervezői tevékenységének is köszönhetően vált

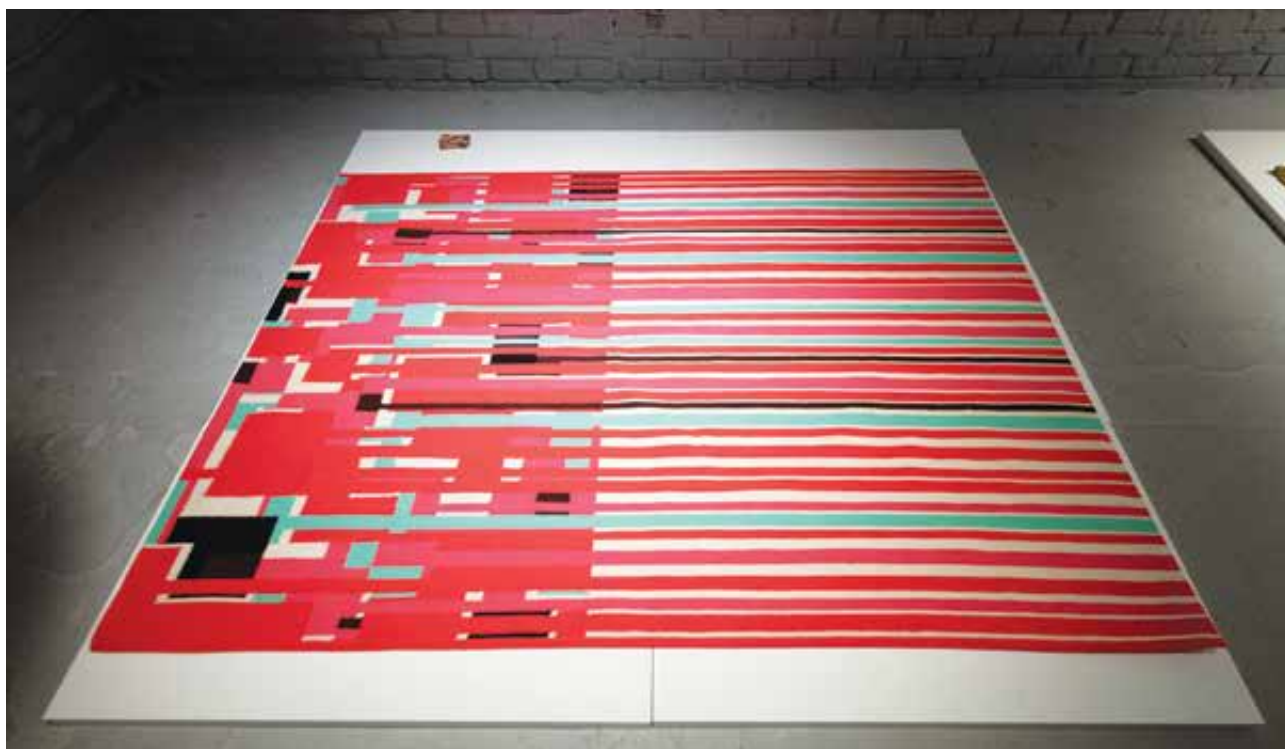
a Csaba Szőnyeg a kézi szövésű szőnyegek európai hírű manufaktúrájává. Kiemelkedő szakmai munkájának elismeréseként az 1981-es párizsi szőnyegkiállításon első díjat nyert, 1983-ban pedig Ipari Formatervezési Nívódíjban részesült *Gábor* elnevezésű kézi szövésű szőnyegével. Aktív pályafutása többtucatnyi egyéni és csoportos kiállítással van kikövezve; munkáival a magyar szőnyegtervezői szakmában egyedülálló helyet vívott ki magának. Műveinek népszerűsége a mai napig töretlen, nemzetközi aukciós oldalakon kézi szövésű szőnyegek kiemelkedő áron kelnek el.

Más alkotói területekhez hasonlóan a szőnyeg rendkívül nyitott terület, sokféleképp közelíthető meg, s legalább ilyen változatosságot mutat előállítása is. A szőnyeget lehet szőni, csomózni, tűzni, fonni, kötni, és napjainkban már a nyomtatás sem számít újdonságnak. Egyszerre van jelen a legősibb és a legmodernebb technológia. A szőnyeg kaphat akár LED-es világítást, smart megoldásokkal pedig még tovább fokozható az általa nyújtott élmény, a UX design (user experience design, a felhasználói élmény megtervezése) mesterei szintre emelhető. A felhasznált anyag is rendkívüli változatosságot mutat. Lehet természetes, mesterséges, mindkettő sokféle változatban, vagy újabban high-tech kompozit. A formavilágot illetően szintén egyre nagyobb változatosság figyelhető meg. A klasszikus geometrikus (téglalap, négyzet, kör) kialakítás mellett organikus, amorf-absztrakt formák egyaránt jelen vannak lehengerlő változatosságban. A felület terén

NÉMETH Éva szőnyegtervei a Kertemben álmodok című kiállításon | Éva NÉMETH's carpet designs at the show I Am Dreaming in My Garden FUGA Budapesti Építészeti Központ, 2021

Fotó: Slézia József

KOMÁR Sabrina: Hypnopompia, szőnyeg (a Kertemben álmodok pályázat megosztott fődíjasa) | Sabrina KOMÁR: Hypnopompia, rug (winner of the shared grand prize of the competition I Am Dreaming in My Garden) | 2021, gyapjú, kézi szövés és tuft technika

Fotó: Slézia József

Kertemben álmodok kiállítás (részlet). Az előtérben BÉKES Gitta The Garden című szőnyege (a pályázat megosztott fődíjasa)
I Am Dreaming in My Garden (exhibition photo). In the foreground Gitta BÉKES' rug The Garden (winner of the shared grand prize)

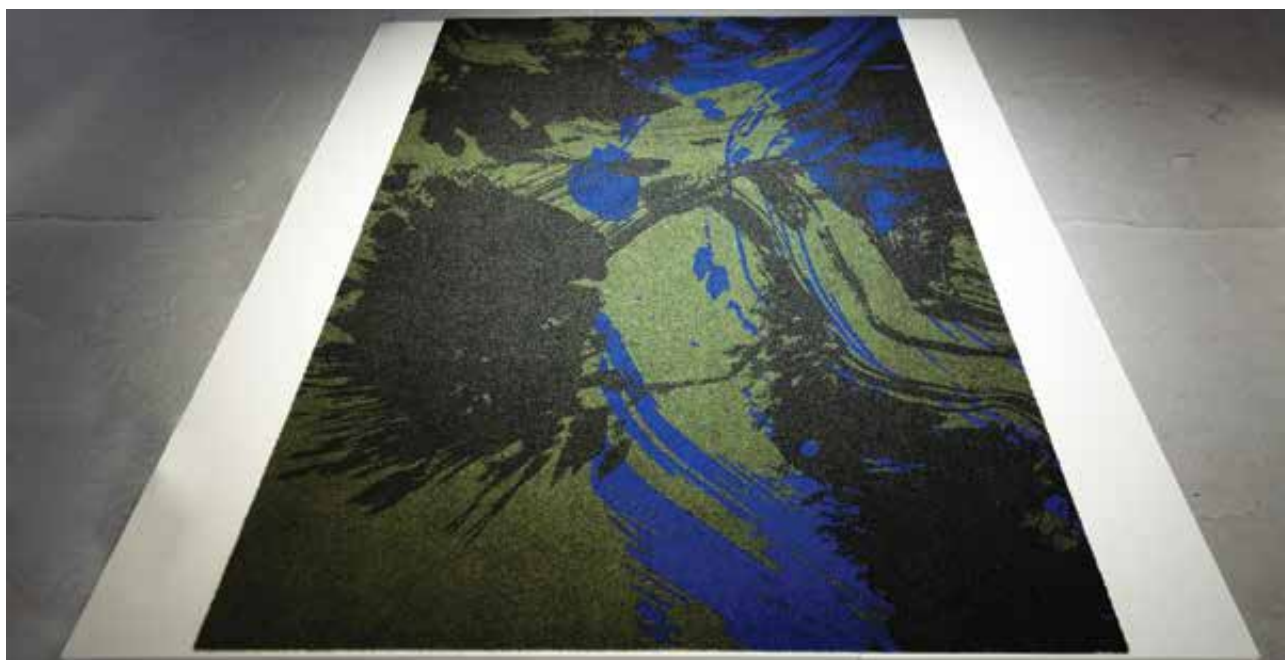
Fotó: Slézia József

is egyre színesebb a paletta. Lehet sík, strukturált, a kettő különféle változatai, plasztikus vagy 3D jellegű. A felsorolás végére maradt talán a két legnagyobb gazdagságot mutató jellemző. Minta és színvilág tekintetében hihetetlen változatosságot mutat: bármi lehet. Lenyűgöző sokszínűségét éppen ez a summázó kijelentés fejezi ki a legjobban.

Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy egy alkotó ne kötelezhetné el magát valamilyen technológia, anyag vagy motívumkincs irányába. A műfaji lehetőségek szinte kimeríthetetlenek bőségük miatt, egy-egy alkotó választása sokkal inkább lehetőségek-kényszerek, piaci megfontolások, kulturális miliő, divat, korszellem vagy

aktuálpolitika mentén formálódik. Sokszor mindezek együtt, csak eltérő hangsúlyokkal.

Németh Éva munkásságára e kategóriák, osztályozási-értelmezési szempontok alapján (ha nem is mindegyikben) egyszerre jellemző a hagyományok őrzése és az új utakat fűrkésző nyitottság. Ez ellentmondásosnak tűnhet, de sokkal inkább a műfaj mélyebb megértéséről tanúskodik. A szőnyeg immanens műfaji logikája nem egyutas, hanem sok irányt megengedő. Multidimenziós anyagban, technológiában, stílusban, motívumkincsben, funkcióban, s mindezeknek sem a történetiség – az időhöz való viszony –, sem a földrajzi elhelyezkedés nem szab határt. A lehetséges és a tényleges kombinációk rendkívül

KATONA Dorottya Júlia: Blooming in Green, festett szőnyeg (a Kertemben álmodok pályázat különdíjasa)

Dorottya Júlia KATONA: Blooming in Green, painted carpet (special award winner of I Am Dreaming in My Garden competition)

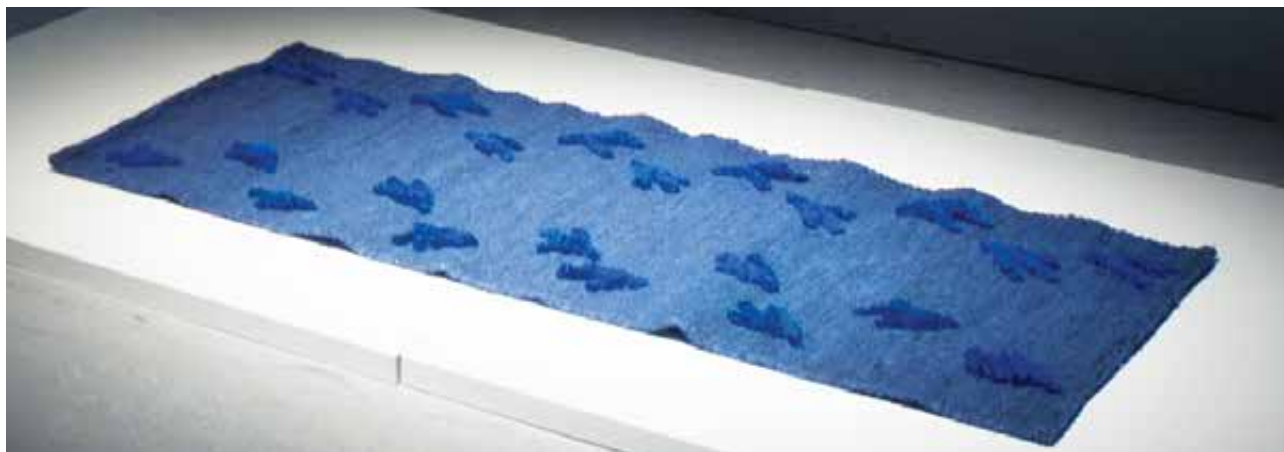
Fotó: Slézia József

PÁLL Panna: Spirál, nemezszőnyeg (a Kertemben álmodok pályázat különdíjasa)

Panna PÁLL: Spirál, felt rug (special award winner of I Am Dreaming in My Garden competition)

Fotó: Slézia József

KÖVES Renáta: Az engedetlen, kihagyásos csomózású szőnyeg (a Kertemben álmodok pályázat különdíjasa)

Renáta KÖVES: The disobedient, rug with omitted knots (special award winner of I Am Dreaming in My Garden competition)

Fotó: Slézia József

gazdag változatosságot mutatnak. Csak ritkán adatik meg, hogy egy alkotó valamennyi szempont szerint a legújított és legnyitottabb legyen a legmagasabb minőségi szinten (mint például anyag, technológia, forma, tervezési módszer stb.). Már az is nagyon elismeréseméltó teljesítmény, ha valaki egy-két kategóriában tartósan kiemelkedett, egyedül tud nyújtani, mint ahogy Németh Éva a szövött szőnyegekkel erre képes volt.

Németh Éva pályája az 1960-as évektől az 1990-es évekig több mint három évtizedet ölel fel. A munkáiban fellelhető ellentét- és kiegészítőpárookra adott alkotói válaszai izgalmassá, sokszínűvé, nyitottá és követésre érdemesre teszik életművét: autonóm – alkalmazott, egyedi – sorozatban gyártott, díszítő – funkcionális, figuratív – nonfiguratív, geometrikus – amorf, ábrázoló – absztrakt, síkbeli – térbeli, színes – monokróm, vonalas – festői, szimmetrikus – aszimmetrikus, statikus – dinamikus, lehatárolt – nyitott, tradicionális – modern, racionális – emocionális. Ezek a hermeneutikai kirakós egy-egy szellemi-fizikai darabkái, amelyek rengeteg kapcsolódási pontot tesznek lehetővé a következő generációk számára. Elemzésükkel újabb és újabb rétegeket fedezhetünk fel Németh Éva szötteseiben, szőnyegeiben, terveiben. Szerethetjük és méltányolhatjuk benne a skandináv irányultságot, természet- és emberközpontúságát, a múlt tiszteletét, de kapcsolódhatunk az absztrakt-expresszív terveihez, értékelhetjük és követhetjük a racionalista-konstruktív megoldásait, s nem mellesleg a narratív-népművészeti kötődése is inspirációs forrásként szolgálhat. Meríthetünk egy-egy konkrét művéből, egy időszakából, művészeti-design habitusából, külön-külön vagy egyszerre mindegyikből. Bármelyiket is választjuk, ehhez az életmű adott, amelyből egy-két remek darab az emlékkiállításon is látható volt.

A folytatásra kész újabb generáció pedig már itt van, ahogy azt a *Kertemben álmodok* pályázat is mutatja. A nyílt kreatív pályázatra 2021 kora tavaszáig 450 terv érkezett 83 alkotótól, akik között egyetemisták, gyakorló designerek, képzőművészek és művészeti középiskolások egyaránt voltak. A zsűri három tagból állt: Palotai Gábor grafikusművész (Németh Éva fia), Kiss Katalin Ferenczy Noémi-díjas textilművész és Lőrincz V. Gabi textilművész, a SZETT elnöke alkotta, utóbbi a FUGA Budapesti Építészeti Központban megrendezett Németh Éva- emléktárlatot és a versenyhez kapcsolódó bemutató szervezési feladatait is ellátta.

A zsűri két fődíjat, négy különdíjat, tíz dicsérő oklevelet és huszonöt oklevelet osztott ki a pályázók között. A fődíjasok és a különdíjasok – igazi díjként – lehetőséget kaptak szőnyegek kivitelezésére, ennek lebonyolításában a SZETT működött közre nagyon hatékonyan.

Megosztott fődíjban részesült Komár Sabrina *Hypnopompia* és Békes Gitta *The Garden* című munkája, mindkét alkotó a Budapesti Metropolitan Egyetem textil szakjának végzett, illetve jelenlegi hallgatója. A megvalósult különdíjas szőnyegek mellett – Katona Dorottya Júlia: *Blooming in Green*, Kovásznai Nóra: *Les Thons de Balaton*, Páll Panna: *Spirál*, Köves Renáta: *Az engedetlen* – a többi, elismerésben részesített pályamunka részben nyomtatott, részben vetített formában volt látható a kiállítás ideje alatt.

SLÉZIA József
designszakíró

(*Kertemben álmodok. Németh Éva textilművész [1930–2019] emlékére rendezett kortárs szőnyeg- és szőnyegtervbemutató. FUGA Budapesti Építészeti Központ, Budapest, 2021. szeptember 24. – október 3.*)

A porcelán lelke

LAKATOS ÁBEL KERAMIKUSMŰVÉSZ POLLI COLOR PORCELÁNKOLLEKCIÓJA

Lakatos Ábel keramikusművész *Polli* porcelánkollekciója idén került be az Iparművészeti Múzeum Kortárs Dizájn Gyűjteményébe.¹ A gyűjtemény munkatársaként ennek apropójából interjút készítettem az alkotóval, akivel inspirációról, kísérletezési folyamatról és a munkásságát meghatározó mesterekről beszélgettünk.²

Lakatos Ábel eleinte csomagolástervezést tanult a Nyugat-magyarországi Egyetem formatervező szakján. Később ugyanitt keramikusként folytatta tanulmányait, de továbbra is megőrizte a tipográfia és a digitális tervezés iránti érdeklődését. A grafika révén elkezdett komolyabban foglalkozni a japán nyelvvel, képi ábrázolással és kalligráfiával, innen pedig csak egy lépés választotta el a tárgykultúra átfogóbb megismerésétől. 2011-ben részt vett Japánban az *International Workshop of Ceramic Art*

in Tokoname (IWCAT) fatüzeskerámia-kurzusán, és azonnal magával ragadta a nyugati szemnek szokatlan kerámiakultúra és a japánok tárgyakhoz fűződő viszonya. Ott foghatott először kézbe magas tűzön égetett, mázatlan porcelánpoharat, amelyet naponta használtak. Európában jellemzően mázas porcelánnal találkozunk, így nem csoda, ha a tervezőt lenyűgözte a máz nélküli porcelán látványa. A nyers matéria tapintásának szépsége ihlette a Polli kollekció különleges darabjait, amelyekre csak belül kerül transzparens máz.

A 2013-ban készült prototípus áttetsző fehér porceláncsésze volt, és akkor még a *Polyunomi* nevet viselte.³ Az alkalmazott technológia megfelelt a tradicionális porcelánkészítés előírásainak, miközben a forma már a kilencvenes évek videójátékainak poligonokból építkező

LAKATOS Ábel: Polli Color porcelánkészlet | Ábel LAKATOS: Polli Color china set | 2017, anyagában színezett porcelán, kívül mázatlan, belül transzparens mázzal, csésze: 6,5 x Ø 8 cm, pohár: 13,5 x Ø 9 cm, müzlistál: 7,8 x Ø 12,7 cm, levestál: 8,5 x Ø 14 cm, lapostányér: 2,4 x Ø 21,8 cm

Fotó: Lakatos Ábel

háromdimenziós animációit idézte. A Polyunomi kollekció első példányai Kecskeméten készültek, mert ott tudták biztosítani a megfelelő körülményeket az átlátszó, fehér porcelán gyártásához. Az első készlet azóta a kecskeméti *Nemzetközi Kerámia Stúdió* világszínvonalú gyűjteményét gazdagítja.⁴ A stúdió meghatározó igazodási pont Lakatos munkásságában, többek között olyan kiváló mesterektől tanulhatta ott a szakmát, mint az alapító Probstner János vagy az amerikai Frederick Olsen, aki a hatvanas években a Kyoto City College of Fine Arts (Bidai) Kerámia Tanszékén folytatta tanulmányait,⁵ és Kecskeméten kemenceépítést oktatott. A porcelánművészek közül Ilona Romule, Sergei Isupov és Dobány Sándor mesterfogásai gyakoroltak rá nagy hatást. Fatüzes és korongos munkáit Masakazu Kusakabe (Kuszakabe Maszakacu), Fergus Stewart, Domonkos László és Ohara Koichi (Koicsi Ohara) tanításai inspirálták.

A designer még a diplomamunkájának kivitelezésekor került kapcsolatba a Herendi Porcelánmanufaktúrával, ahol Tamás Ákos és Köller Ferenc⁶ szakértő útmutatásai szerint dolgozhatott. Olyan világítótestet tervezett, amelynek kialakítása során a porcelán és a szögletes formák ellentmondásos viszonyát vizsgálta, az égetés során fellépő torzulásból adódó egyediség lehetőségeit kutatva. Ezt a szakmában *a porcelán memóriájaként* emlegetik.

A porcelán ugyanis könnyen deformálódik, nehezen alakíthatók ki belőle geometrikus alakzatok. Lakatosnak

mégis sikerült megvalósítania a majdnem lehetetlent.⁷ Nem lehet véletlen, hogy néhány évvel később ismét a lágy porcelán és a szögletes idomok kölcsönhatásának tanulmányozásába fogott. Kárász Csaba ügyvezető igazgató jóvoltából lehetősége nyílt a Kalocsai Porcelán Manufaktúrával is együttműködni, ami szintén értékes tapasztalatokkal gazdagította a Polli kollekció fejlesztését. Az előállítás ma már Budapesten, a Közös Műhelyben⁸ zajlik, kézműves jellegű kisipari körülmények között.

Fatüzes égetés folyamata (Olsen Super-S sómázás kemencében)
Process of wood-firing (in an Olsen Super-S salt-glazed kiln)
Nemzetközi Kerámia Stúdió, Kecskemét, 2019
Fotó: Heim Alexandra

De hogy jött létre a kezdeti Polyunomi csésze, és miben tér el tőle a mai *Polli Color* kollekció? A kézi

LAKATOS Ábel: Polli Color porcelánkészlet | Ábel LAKATOS: Polli Color china set
Fotó: Heim Alexandra

munka iránti tisztelet jegyében az őszforma kézzel készült, tudatosan kerülve a mozdulatsorok automatizálását. Az alkotó szabályos forgástestet esztergált, amelyet utána márványlapon csiszolt egyenletesre. A különféle bemetszéseket úgy hozta létre, hogy szögenként változtatott a tárgy fogásán, amíg körbe nem ért. Fontosnak tartotta, hogy a prototípus szögletessége ellenére megmaradjon a porcelán anyagszerűsége, és felismerhetők legyenek a hagyományos kézművesség sajátosságai. A végeredmény finoman szabálytalan, ugyanakkor autentikus és innovatív használati tárgy lett. Mivel kezdetben a kész terméket, és nem a gipszformát csiszolta simára, minden bevésés egyedi felületi struktúrát hozott létre, a síkok közepén pedig sejtelmesen átlátszóvá vált az anyag. A csésze 2014-ben elnyerte a Drink This! Cup Show nemzetközi seregszemlén a zsűri különdíját,⁹ és bekerült az amerikai Lorton Arts Center (ma Workhouse Arts Center) gyűjteményébe.¹⁰

A készlet azonos méretű darabjain ma már egyformák a felszíni törések, ezáltal a kézműves jellegű kis szériás sorozatgyártás is gördülékenyebb. A teljes kollekció tizenegy funkcionális formából és tizenkét színből, folyamatosan bővülő színpalettából áll, a pasztelltól az élénkebb árnyalatokig. A színek sokfélesége ellenére harmonikus, rendezett összképet kapunk, de minden elem önmagában is megállja a helyét.

A tárgyak harmóniája talán abból a meditatív munkafolyamatból is fakad, amelyet Lakatos mozdulatmantrának hív. A feketemárvány asztalon a precíz, körkörös mozdulatokkal csiszolt fehér gipsz látványa kalligráfiai élményt nyújt az alkotó számára. Az eljárás komoly odafigyelést igényel és elmélyült szellemi állapotot idéz elő. Ezek a jótékony energiák a tárgyakban öltének testet, és minden bizonnyal hatással vannak a mindenkori felhasználóra is. Így válik valóra forma, szín és funkció összhangja, amelyhez különleges taktilis élmény társul. A Polli kollekció a tapintás által fejt ki igazán a hatását. Hiába készül törekény porcelánból, mégis kézbe kell vennünk és használnunk kell ahhoz, hogy igazán megfejtjük a titkát. A használatból eredő szépség princípiuma a japán kézműveskultúra egyik alapvetése, amely Lakatos munkáiban is tetten érhető. Japánban a húszas évek közepén kibontakozó *mingei* mozgalom a hagyományos kézműveskultúra újjáélesztésére és népszerűsítésére tett kísérletet. Legkiválóbb teoretikusa, Sōetsu Yanagi (Janagi Szóecu) írja egyik esszéjében,¹¹ hogy a kézműves tárgyakban (*craft*) rejlő különleges szépség a használattal azonosítható. A szerző hozzáteszi, hogy a „használat” korántsem merül ki a szó pusztán materiális értelmezésében. A tárgyak szépsége a használat élvezetéből is származik, és a használat egyaránt magában foglalja

LAKATOS Ábel: Polli Color porcelánkészlet | Ábel LAKATOS: Polli Color china set
Fotó: Heim Alexandra

az anyagot (*matter*), valamint a szellemet (*mind*). Bár Yanagi 1927-ben vetette papírra ezeket a gondolatokat, amelyeket angol fordításban csak évtizedekkel később ismerhetett meg a nyugati olvasó,¹² elméletei mindmáig érvényesek és segítik a japán tárgykultúra adaptációját. Lakatos Polli kollekciója tehát nem csupán origamira emlékeztető formavilágával reflektál a távol-keleti kerámia hagyományaira, hanem megragadja a japán esztétika lényegét és átülteti kortárs kontextusba. A kultúrák közötti mediáció gyakorlatát glasgow-i tanulmányai¹³ és a kecskeméti szimpóziumok során sajátította el. Szívesen közvetített kérdező és válaszadó között, tolmácsolta mások kérdéseit, elméleteit. Ezért áll közel hozzá a tanítás is – három évig vezette a kerámia szakot a debreceni Medgyessy Ferenc Gimnáziumban.¹⁴ Tanárként szándéka a példamutatás és az együtt gondolkodás, miközben engedi, hogy a növendékek megtalálják a maguk útját. Csendben nyomot hagyni, nemcsak a tanítványokban és a kortársakban, hanem az utókorban is: ez és az írás szeretete ösztönözhette arra, hogy minden megrendelésre készült darab alján feltüntesse mesterjegyét, a stilizált A betűt. Mellette az adott évszámot római számmal, a sorszámot arab számjeggyel jelöli.

LAKATOS Ábel: Polli Color porcelánkészlet

Ábel LAKATOS: Polli Color china set

Fotó: Heim Alexandra

LAKATOS Ábel: Polli Color levesestál | Ábel LAKATOS: Polli Color soup bowl

Fotó: Heim Alexandra

Lakatos Ábel munkásságát az ellentétek egyensúlya jellemzi. Tárgyai tradicionális és modern, analóg és digitális, kétdimenziós és térbeli átmeneteként értelmezhetők. Kerámiáival érzékeny párbeszédet teremt egymástól teljesen eltérő kultúrák között, mert képes azok lényegét megragadni és felszínre hozni. A kis szériás Polli Color porcelánkészlet és az egyedi fatüzes kerámiák szerencsés módon erősítik egymást, az alkotás során felszabaduló energiák pedig izgalmasan áthatják a tárgyakat. A szerteágazó sokféleség gyökere a szakmai alázatból fakadó elmélyült alkotói munka.

FARKASDY Melinda

művészettörténész

1. Ltsz.: 2021.549.1–8 – fehér Polli kollekció, 2021.550.1–8 – színes Polli kollekció.

2. A tanulmányban közölt adatok java részét a Lakatos Ábellel készített interjú szolgáltatta. Ezúton is köszönöm a művész segítségét és támogatását, valamint a rendelkezésemre bocsátott anyagokat.

3. Az unomi japánul ívoedénynt jelent.

4. A művész weboldala, Pieces in public collections (Művek közgyűjteményekben) <https://lakatosabel.com/pages/about> (Hozzáférés: 2021. szeptember 24.)

5. Frederick Olsen weboldala: <http://www.olsenilns.com/olsen.htm> (Hozzáférés: 2021. szeptember 24.) Olsen volt az első nyugati diák a tanszék történetében.

6. Tamás Ákos 1977-től a Herendi Porcelánmanufaktúra tervező iparművésze. Köller Ferenc jelenleg a manufaktúra termékfejlesztési projektvezetője.

7. Hoffmann Petra: Polyunomi. *Stilblog*, 2015. március 19. <https://stilblog.hu/2015/03/19/polyunomi/> (Hozzáférés: 2021. szeptember 24.)

8. KözMű – Közös Műhely Szövetkezet.

9. I. m. (lásd 7. jegyzet).

10. I. m. (lásd 4. jegyzet).

11. Sōetsu Yanagi: The way of craftsmanship. In: Glenn Adamson (ed.): *The Craft Reader*. Berg Publishers, Oxford, 2010, 168.

12. A hivatkozott esszé az alábbi kötetben jelent meg először angol fordításban: Bernard Leach (ed.): *The Unknown Craftsman: A Japanese Insight into Beauty*. Kodansha, Tokyo, 1972. Bernard Leach keramikus importálta Angliába a japán kézműveshagyományokat, amelyekből kibontakozott a Studio pottery (stúdiókerámia) mozgalom.

13. 2006-ban fél évig tanult a skóciai Glasgow School of Art-on.

14. Teljes nevén Medgyessy Ferenc Gimnázium, Művészeti Szakgimnázium és Technikum. Lakatos Ábel 2015–2018 között tanított az intézményben.

Szőnyegre hangolva

4. RUG ART FEST: KORTÁRS SZŐNYEGTERVEZŐK TALÁLKOZÓJA

2021 nyarának színes záróakkordjaként is tekinthetünk a 4. Rug Art Festre, amelyet idén a törökbálinti MaxCityben rendezett meg a Szőnyegtervezők Társasága Egyesület (SZETT). Az összművészeti igénnyel megrendezett kiállítás programadó jelleggel jelölte ki a szőnyegtervezés kortárs irányait, az egyesület elnökének, Lőrincz V. Gabi szőnyeg-, szövet- és faliképtervező művésznak a szakmai és művészetközvetítő munkássága révén pedig a kortárs szőnyegtervezés új műhelyének sokrétű munkájába nyerhettünk betekintést. Ez a munka magában foglalja a hagyományok újjáélesztését és megtartását, a kortárs képzőművészet hatásának interiorizálását, és az olyan új kihívásokra való reakciót, mint amilyen a környezettudatos életmód.

A kiállított munkákban közös, hogy otthonunk intim terébe készültek: szőnyegek, falitextilek, párnák és takarók, amelyek otthonossá teszik lakóterünket; és műalkotások, faliképek, amelyek egyaránt dekorálhatnak belső és publikus tereket. Műfaji, technikai és technológiai változatosság uralta a kiállítást: hagyományos, kézi technikákat láthattunk és a gépesített technológia különböző kombinációit figyelhettük meg.

A textillel dolgozó alkotó saját kezével formálja az anyagot, amelynek minőségét taktilisan ellenőrzi a teljes folyamat alatt. A tapintás révén nem metaforikusan, vagy

átvitt értelemben, hanem a kéz által kifejtett erő révén materiálisan rögzül az alkotás üzenete a tárgyban, s így a műalkotás belső lényegével közvetlenül szembesül a befogadó, a használó. Ha végigsimítjuk a felületüket, ha kézbe vesszük őket, mi magunk is érzékeljük ezt a művekben. A kiállított alkotások művészi igénnyel készült használati tárgyak, ezért itt – a legtöbb esetben – nem a „mindent a szemnek, semmit a kéznek”-elv érvényesült.

4. Rug Art Fest kiállítás (részlet). Az előtérben HORVÁTH Evelin, a háttérben RÓBERT Vanda munkája | 4th Rug Art Fest (exhibition photo). In the foreground Evelin HORVÁTH's, in the background Vanda RÓBERT's work MaxCity, Törökbálint, 2021

Fotó: Réthely-Prikkel Tamás

FIGNÁR Levente: Star Fish | Levente FIGNÁR: Star Fish 2020, gyapjú, kézi csomózás, 250x320 cm

Fotó: Réthely-Prikkel Tamás

Mikor alkotó kezek gondossága helyett immár gépek precíz munkája alkotja a formákat, akkor sem vesz el a tárgy üzenete. Az innováció hasonló jellegű, mint a kézírás és a gépírás egymáshoz való viszonya: mindkettőnek megvan a maga helye és létjogosultsága.

LŐRINCZ V. Gabi: Erezet No. 1, 2, 3 | Gabi V. LŐRINCZ: Veining Nos 1, 2, 3
2021, gyapjú, réteges tűzésű handtuft, egyenként: Ø 120 cm
Fotó: Réthey-Prikkel Tamás

Nem véletlen, hogy a szecessziós mozgalmakra oly jellemző összművészeti felfogás is egyik fontos, inspiratív alapjának a szőnyegművészetet tekinti, amely a művészet

többi műfajának is mintául szolgált az említett időszakban. Bár a stílus az idő folyamán változik, az összművészeti igény áthatotta a 4. Rug Art Fest szellemiségét is: a Czako Zsolt grafikusművész tervezte arculat a helyszínen és a rendezvényhez kapcsolódó újságban is vizuális egységbe foglalta a SZETT tevékenységét. A monitoron a SZETT tizenkét tervezője stafétamódszerrel készült szőnyegének tervezési folyamatába tekinthetett be a látogató. Az egyesület mozitermében a Németh Éva textilművész (1930–2019) szőnyegtervezői művészetéhez kapcsolódó pályázat 41 tervét láthattuk.

A kiállításon megtekinthettük a SZETT *Rug Art Lab* szakmai továbbképzési projektjében készült egyedi mintázású filcszőnyegeket, amelyeknek prototípusát Lőrincz V. Gabi fejlesztette ki, s az ő nevéhez fűződik a részvételi lehetőség évről évre való megszervezése is. A projektet a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) és a Nemzeti Kulturális Alap támogatta. A 2021-es év Aranyvilla díjas alkotója Veres-Veszprémi Lili lett, aki a kiállításon kilim szőnyegkollekcióját mutatta be, amelyet a Moholy-Nagy László formatervezési ösztöndíjprogram keretében valósított meg. Az *Itt nemez van* a Multifelt Factory nemezgyár és a SZETT Hargitai Éva emlékére alapított ösztöndíja, amelynek idei nyertese Rácz Zsófia, akinek nyertes pályamunkája is megtekinthető volt a kiállításon.

RÁCZ Zsófia: Swing Swing függőágy. Az Itt nemez van – Hargitai Éva alkotói ösztöndíj nyertes pályaműve
Zsófia RÁCZ: Swing Swing hammock. Winner of Here Is Felt – Éva Hargitai scholarship competition for designers
2021, gyapjúfilc, kenderkötél, faállványzat, egyedi struktúradesign, 100x220 cm
Fotó: Réthey-Prikkel Tamás

KALÁCSKA Zsana: Glowing Garden – VIVOID Green Wall, video mapping | Zsana KALÁCSKA: Glowing Garden – VIVOID Green Wall, video mapping
2021, gyapjúfilc, egyedi struktúradesign, 150x200 cm
Fotó: Réthey-Prikkel Tamás

4. Rug Art Fest kiállítás (részlet). Az előtérben VERES-VESZPRÉMI Lili Aranyvilla-díjas kilim szőnyege | 4th Rug Art Fest (exhibition photo). In the foreground Lili VERES-VESZPRÉMI's kilim rug, the winner of the Golden Fork award | MaxCity, Törökbálint, 2021

Fotó: Réthey-Prikkel Tamás

A kiállított művek közül érdemes megemlíteni Fignár Levente designer kézi csomózású szőnyegét, amellyel a hagyományos szőnyegkészítési technikát népszerűsíti. A hagyományos technikák és a modern formavilág ötvözte inspirálta Révész Eszter kihagyásos loop technikával szőtt alkotásait. Róbert Vanda munkái a kézi technika és a gépi technológia kombinálásával új irányt mutatnak a nemezművészetben. A 2019-es Aranyvilla díjas, MMA-ösztöndíjas Kalácska Zsana a moduláris textildesign képviselője, akinek a munkáiban összművészeti igényrel a moduláris filcelemek formái a vetített fényhatások

révén váltak még plasztikusabbá. Szintén a modularitás jellemzi Herényi Blanka filcből készült tárolóját. Finomplasztikára épülnek Lőrincz V. Gabi buklé és réteges tűzéssel készült handtuft szőnyegek, amelyeket több színvariációban láthattunk. Fontos egység volt a kiállításon az öcodesign, amelynek elvei több tervező újrahasznosított anyagból készült szőnyegeiben és Bokányi Nóra párnáiban voltak tetten érhetők. Kilim szőnyeggel volt jelen még a kiállításon Szentiványi-Székely Enikő, Vándor Krisztina, Szirják Edit és Elek Tímea. Gyűrt fém szövéses alkotásával Kovács Móni a falitextil műfaji határait feszegette.

Az idei, a negyedik alkalommal megrendezett Rug Art Fest nem pusztán egy kiállítás, hanem a hazai szőnyegtervezés ünnepe is volt. Egy szellemi és művészeti műhely rendezvénye, amelyen mindannyian részesei lehettünk ennek a rendkívül gazdag, színes világnak. A szőnyegek, takarók, párnák révén együtt él a hagyomány és a modernitás, a művészet és a praktikum. Nem kétséges: ezek a tárgyak elvitathatatlanul fontos szerepet játszanak abban, hogy lakásunk valódi otthonná váljék.

JÁSZ Borbála

filozófus, művészettörténész

4. Rug Art Fest kiállítás (részlet). Az előtérben VÁNDOR Krisztina kilim szőnyege | 4th Rug Art Fest (exhibition photo). In the foreground Krisztina VÁNDOR's kilim rug | MaxCity, Törökbálint, 2021

Fotó: Réthey-Prikkel Tamás

(4. Rug Art Fest. Kortárs Szőnyegtervezők Találkozója. MaxCity, Törökbálint, 2021. augusztus 27. – szeptember 9.)

RAL

ATTALAI ZITA CIPŐTERVEZŐ ÉS BRÁDA JUDIT ÖLTÖZÉKKIEGÉSZÍTŐ-TERVEZŐ KIÁLLÍTÁSA A B32 GALÉRIÁBAN

ATTALAI Zita és BRÁDA Judit RAL című kiállítása (részlet) | The show titled RAL of Zita ATTALAI and Judit BRÁDA (exhibition photo)

B32 Galéria és Kultúrtér, Budapest, 2021

Fotó: B32 Galéria

A barátoknak, pálya- és évfolyamtársaknak nyilván nem kell külön bemutatni a két örök fiatal, mindig derűt sugárzó érdemdús alkotót, de talán az „üzletfelek” – vesd össze: Micimackó barátai és üzletfelei – igényelnek néhány velük kapcsolatos információt.

Attalai Zita Ferenczy Noémi-díjas tervező amellet, hogy hordható cipőket tervez, cipőszobrokat is készít. A *Curly* sorozat (2002–2019) szoborcipőinek formatani tanulságai inspirálták azokat a lábbeliket, amelyeket a *RAL* című kiállításon első ízben állított ki. A *RAL 2021* szoborcipő-sorozatot a Tiszakesziben működő Ben-Ross & Barben cipőgyárral együttműködve alkotta, de emellett ezen a tárlaton a DONE Flourish around márka *Splash Collection 2019* darabjainak ugyancsak színpompás imázskampányfotói is láthatóak voltak.

Meggyőződése, hogy a formatervezési munkában az ipari környezetben történő gyártmánytervezési fejlesztés nagyobb kihívást jelent és professzionálisabb eredményt nyújthat egy tervezőnek. Ezért is jelent különösen nagy élményt számára, hogy ez a 2021-es geometrikus formai kísérletként létrejött sorozat hordható, viselésre alkalmas kivitelben készült el.

Attalai Zita 1987-ben diplomázott a Magyar Iparművészeti Főiskolán. Alapítója a ZIALE Design Stúdió-nak, tagja a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének. Jelenleg a Kulturális Alapítvány a Textilművészetért közhasznú társaság elnöke, a nemzetközi kortárs textilművészeti triennálék szervezésének vezetője. 1989 óta készít cipőszobrokat. 2015-től foglalkozik a

ATTALAI Zita és BRÁDA Judit RAL című kiállítása (részlet)

The show titled RAL of Zita ATTALAI and Judit BRÁDA (exhibition photo)

B32 Galéria és Kultúrtér, Budapest, 2021

Fotó: B32 Galéria

magyar formakincs részét képező szegedi papucs formai innovációjával a *Szegedi papucs újratöltve* kollekció szellemi kreátoraként. A HeelGood márka vezető tervezője, és a *Myshoememory* szép és tartalmas cipőtörténeti társasjáték alkotója. Többek között. Számos kiállításon szerepelt idehaza és talán még többször külföldön is.

A szintén Ferenczy Noémi-díjas Bráda Judit, akinek kiállítási listája ugyancsak hosszú, 1990-ben szerezte mesterdiplomáját a Magyar Iparművészeti Főiskolán. Tervezői pályájával párhuzamosan hamar elköteleződött a fiatal tervezőgenerációk oktatása mellett. A főiskolán, majd egyetemen – jelenleg a MOME-n (Moholy-Nagy Művészeti Egyetem) – az öltözképpel kapcsolatos specializáció tanáraként vezetett, illetve vezet kurzusokat és diplomaprojekteket.

Az egyedileg, kísérleti céllal készített tárgyak mellett 2016-ban saját márkát is létrehozott. A kis szériás, kézi megmunkálással készülő Unanotte márkanévű táskák, hátizsákok és egyéb öltözképpel kapcsolatos jellemzője a formai tisztaság, a merész anyag- és színválasztás, az egyedi kiegészítők használata és nem utolsósorban a gondosan válogatott és tökéletesen megmunkált alapanyag. Attraktív tárgyaiban tetten érhetők a tradicionális kézműves-tárgykultúra szerkezeti és formai elemei, amelyeket aktualizáltan és kreatívan emel át saját munkáiba.

Az Unanotte márka mellett a kiállításon hangsúlyosan szerepeltek azok a legfrissebb tárgyak is, amelyek

BRÁDA Judit: Fémgombos oldaltáska (Unanotte) | Judit BRÁDA: Bag with metal button closure (Unanotte) | 2020, marhabőr, rozsdamentes acél, kézműves bőrmegmunkálás, 14x26x2 cm
Fotó: Mester Tibor

BRÁDA Judit: Fűzött, kézfogós táska (Unanotte) | Judit BRÁDA: Laced handbag (Unanotte) | 2020, marhabőr, rozsdamentes acél, kézműves bőrmegmunkálás, 23x37x3 cm
Fotó: Mester Tibor

a Nemzeti Kulturális Alap 2020-ban elnyert alkotói pályázatának támogatásával születtek. A fonott és fűzött struktúrájú egyedi objektok és sorozatgyártásra is alkalmas designtermékek, miközben felidéznek hagyományban gyökerező szerkezeti eredetüket, élénk és színes játékosan sugározzák az újdonság erejét is.

A két művész először 2009-ben rendezett közös kiállítást. Vizuális ízlésviláguk, minőségre való igényük több évtizedes szakmai pályafutásuk alatt mindig közel állt

egymáshoz. *RAL* című, idei közös kiállításukon elsősorban a tiszta és erőteljes színek bennük egymástól függetlenül alakulnak, de egy irányba mutató szeretete mutatkozik meg, és a bőrhöz mint természetes alapanyaghoz való, bennük egymástól ugyancsak függetlenül alakul, de hasonlóan erős vonzódás manifesztálódik.

A *RAL* cím, a német RAL cég (RAL GmbH) által létrehozott, bevezetett és Európában általánosan elterjedt és széleskörűen használt színekódrendszert idézi. Bevallom,

ATTALAI Zita: Geometria 2. cipőszobor. Gyártó: Ben-Ross & Barben Kft., Tiszakeszi | Zita ATTALAI: Geometry 2. Shoe sculpture
Manufacturer: Ben-Ross & Barben Kft., Tiszakeszi | 2020, természetes kecskebőr, velúr- és lakkbőr, méret: 38
Fotó: Mester Tibor

ATTALAI Zita: Geometria 3. cipőszobor. Gyártó: Ben-Ross & Barben Kft., Tiszakeszi | Zita ATTALAI: Geometry 3. Shoe sculpture
Manufacturer: Ben-Ross & Barben Kft., Tiszakeszi | 2020, természetes kecskebőr, velúr- és lakkbőr, méret: 38
Fotó: Mester Tibor

nekem nem ugrott be azonnal, hogy mi is ez a cím. Csak akkor esett le a tantusz, amikor rákérdeztem – ja, a színskála! Átmeneti tudatlanságom miatti zavaromban azután kicsit jobban utánanéztam a RAL szónak. (Az eredmény hasonlatos volt ahhoz, mint amikor valaki a kuka szónak néz utána, miszerint az egy német cég nevének rövidítése – Keller und Knappich Augsburg.)

A RAL rövidítés ugyanis a Reichsausschuss für Lieferbedingungen nevet takarja, egy 1925-ben alapított független intézményét, amit magyarra így fordíthatunk: Szállítási (Ellátási) Feltételek Birodalmi Bizottsága. Az intézmény annak idején azzal foglalkozott, amit a neve mond, később azonban a profilja fokozatosan módosult, miközben az idők folyamán patinát kapó RAL rövidítés továbbra is megmaradt. Ma a cég mint állami befolyástól független intézmény a logisztikai tevékenység mellett, illetve helyett elsősorban minőségbiztosítással és márkanevévédelemmel foglalkozik széleskörűen, továbbá ehhez kapcsolódóan valami olyannal, amit magyarul, másutt bevett kifejezéssel szólva, leginkább ellátásilánc-menedzsmentnek (Supply Chain Management – SCM) lehetne mondani.

Erről meg az jutott eszembe, hogy igen, lehetne ezt mondani, ha volna valami ilyen, vagy ehhez hasonló a mi kisded, design iránt érdeklődő valóságunkban is. Ha volna olyan intenzív és intézményesült menedzsment, amely a termékfejlesztéstől a vevőig kiépíti a formatervezői munka eredményeképpen születő tárgyak útját, szavatolva a folyamatban részt vevők minőség iránti elköteleződését stb. De nem nagyon van; legfeljebb egyetemi tanszék van, ha van, ahol az SCM-et tanítják, de annak a mi kultúránkra gyakorolt hatása, mondhatni, elhanyagolható.

Pedig a mi kultúránk is árukultúra – e kifejezéssel Clive Dilnot designteoretikust is megidézve –, de ebben a formatervezés értékteremtő szerepének kevés helye és esélye van. A RAL viszont éppen ezzel – esélyteremtéssel – foglalkozik abban az országban, nemzetközi szinten is, ahol annak idején az a bizonyos Deutscher Werkbund is megalakult 1907-ben, amelynek legfőbb célja az volt, hogy a művészetet és az ipart, a tervezőket és a gyártókat együttműködésre készítse annak érdekében, hogy esélyt teremtsenek a szép és jó minőségű tárgyak tömeges előállítására. Ez az együttműködés teremtette a Bauhaust, illetve ennek is köszönhető a mai értelemben vett formatervezés, a modern design születése. A történetet mindannyian ismerjük.

S némi rezignáltsággal konstatálhatjuk, hogy minálunk a dolgok annak ellenére, hogy a formatervezésnek vannak vitathatatlanul jót akaró intézményei, a dolgok mintha még most is – száz évvel a Bauhaus alapítása után – amolyan Deutscher Werkbund előtti állapotban leledzenének. Marad a kis széria, s a tervezők leginkább

csak saját kézművesi képességeikre hagyatkozhatnak, esetleg kisebb-nagyobb ipari háttértámogatást remélve és igénybe véve. A szép környezet és a szép tárgyak kultuszának hívei pedig időről időre összegyűlnek a magas művészi színvonalat képviselő és tervezői talentumot felragyogtató kiállításokon, mint annak idején az öskeresztények a katakombákban, együtt reménykedve a tárgy- és környezetkultúra majdani felvirágzásában.

ATTALAI Zita: DONE Flourish around női szandál
Gyártó: Ben-Ross & Barben Kft., Tiszakeszi | Zita ATTALAI: DONE Flourish around female sandals. Manufacturer: Ben-Ross & Barben Kft., Tiszakeszi 2019, természetes valódi kecskebőr, juhnappa bőr, kézi (handmade) cipőkészítés, vegyes technika cipőipari környezetben, méret: 38
Fotó: Almási Jonathán Csaba | Styling: Parádi Gabriella

A RAL című kiállítás is jó alkalom volt erre, ahol a cím nemcsak a sokszínűsége utal, hanem a minőségre is. A kiállított anyag azt mutatta, hogy a két, szakmáját magas szinten művelő formatervező művész felkészülten várja a design értékteremtő szerepét elismerő kultúra eljövételét.

SZALAI András
építész, művészettörténész

(Attalai Zita és Bráda Judit RAL című kiállítása. B32 Galéria és Kultúrtér, Budapest, 2021. szeptember 30. – október 22.)

A cikk a kiállítás megnyitón elhangzott szöveg szerkesztett változata.

Bráda Juditról és az Unanotte márkáról lapunk korábbi számában Sipos Tünde írt cikket Egy mindig kedvedre való táská címmel (2019/6, 30–33.).

Tatlintól Zsennyéig

A 20. SZÁZADI OROSZ–MAGYAR TERMÉKTERVEZÉSI KAPCSOLATOK TÖRTÉNETÉBŐL V. EGYÜTT (DE KÜLÖNBÖZŐKÉPPEN) A SZOCMODERNBEN (IS)

Sztálin halála után Magyarországon az ötvenes évek derekától, a Szovjetunióban kisebb mértékben és csak a hatvanas évektől indult „olvadás” a politikai és – ennek eredményeként – a gazdaságpolitikai életben. Az utóbbi változásaira az ez idő tájt a Szovjetunióhoz tartozó Észtországból ismerünk jó ipari példákat, míg Szovjet-Oroszországból, és közvetlenül Moszkvából, messze mutató szakintézményi előrelépést. A szovjet-orosz fogyasztói termékek a nyersanyagban gazdag országban olcsó munkaerővel, egyre jelentősebb mennyiségben készültek nagyrészt „koppintások” révén: a „tőkés világgal” – Nyugat-Európával és az USA-val – szerzői jogi kapcsolatokkal nem bíró gyárakban. Ezek a nem éppen divatos (vagy a korábban divatos nyugati termékeket követő), sokszor bizonytalan minőségű, de többnyire tartós, mérsékelt árú ipari termékek eljutottak az immáron felosztott működési területű KGST országaiba, így Magyarországra is. A kezdetben szerény számú, később annál nagyobb mennyiségben termelt teher- és személyszállító gépkocsik (a strapabíró ZiL-ek, illetve

Zaporozsecek, Moszkvicsok és Volgák, majd Zsigulik/Ladák), és az „elpusztíthatatlan” háztartási gépek (a Saratov hűtőszekrényektől a Rakéta porszívóig), a sokféle fényképezőgépek (Zorkij, Zenit, Kijev és Szaljut), a különböző méretű televíziókészülékek (Junosztj és társai) sokáig meghatározták életünket.¹ Nagy számuk miatt bővebb elemzésük e helyütt lehetetlen, pedig kétségtelenül fontos társadalmi szerepük miatt megérdemelnék. Formai megjelenésükre azonban jellemző, hogy a londoni Victoria and Albert Museumban útját kezdő Design Museum (akkori nevén Boilerhouse Project) *National Characteristics in Design* kiállításán (1985) ezek a kortárs szovjet termékek úgy szerepeltek, mint az egyetemes designtörténet archív tárgyai, a szovjet piac pedig, mint a gyűjtők kincsesbányája.² Ugyanakkor ne feledjük, hogy a Szovjetunió egyes – hadi és főként űrkutatási – területeken versenyben volt a nyugati világgal, és 1959-ben elsőként juttatott embert a világűrbe. Csakhogy az egyirányú,

ZiL–130 teherautó | ZiL–130 truck
1964–1994, gyártó: Lihacsov Autógyár, Moszkva

AN–22 légcaváros gázturbina meghajtású óriás repülőgép. Főtervező: Oleg Konsztantyinovics ANTONOV | AN–22 turboprop gas-turbine heavy aircraft. Chief designer: Oleg Konstantinovich ANTONOV
1965, gyártó 1976-ig a taskenti 84. sz. repülőgépgyár
Forrás: Tyehnyicseskaja Esztyetyika, 1966

„keskenytávú” iparpolitika következtében a mindennapi élet ipari termékeinél továbbra is jelentős különbségek maradtak a két világrendszer között. A Nyikita Hruscsov által irányított új gazdaságpolitika ezt a nyilvánvaló feszültséget kívánta csökkenteni, és megoldást keresett a fejlődés gyorsítására egy központi szakmai intézmény létesítésével.

A VNIITE által fejlesztett kísérleti taxi. Vezető tervező: Jurij DOLMATOVSZKIJ | Experimental taxi developed by VNIITE. Leading designer: Yuri DOLMATOVSKY | 1964–1968

A VNIITE-t (Vseszozjuznij Naucsno-Issledovatyelszkij Insztitut Tyehnyicseszkoj Esztyetyiki – Összszövetségi Ipari Formatervezési Tudományos Kutató Intézet) 1962 áprilisában alapította meg a Szovjetunió Minisztertanácsának Tudományos és Műszaki Állami Bizottsága.³ Fő feladatául a szovjet termékek tervezési minőségének javítását jelölték meg azzal a céllal, hogy közreműködésével csökkenjen a szovjet és a fejlett nyugati országok termékei közti minőségi különbség. Széles, átfogó programmal, kilenc szakterületen kezdte a munkáját, és öt évvel később már 3000 alkalmazottal működött (mérnökök, formatervezők, pszichológusok, grafikusok, történészek és teoretikusok, valamint modellkészítők) tizenöt különböző tagállamban, illetve városban létesített intézményrészlegeiben. Főként típusterveket, irányelveket és mintákat készítettek és mutattak be az egyes szakterületek számára, de a későbbiekben konkrét termékfejlesztéseket is végeztek. Alapítója és vezetője 1962 és 1982 között az előző részben említett Jurij Szolovjev formatervező volt, legjelentősebb terméktervezői pedig az ipari felszerelések területén Borisz Sekov, a szállítási eszközök területén a már ismerős Jurij Dolmatovszkij, akikhez még hozzátenném a sokoldalú, a tervezési osztályt vezető Dimitrij Azrikan nevét is.⁴

1964-től a VNIITE saját – gazdagon illusztrált – szakfolyóiratot adott ki *Tyehnyicseszkaia Esztyetyika* címmel, amely rövidesen Budapestre is eljutott a fontosabb szakmai könyvtárakba. Nagyobb történeti, elméleti és nem utolsósorban tervezésmethodikai kutatásaikat

önálló, saját kiadású kötetekben tették közzé ugyancsak folyamatosan 1968-tól. A folyóirat számaiból meglehetősen jól követhető az intézet és a szovjet-orosz ipar, valamint a termékfejlesztésekkel foglalkozó kutató- és tervezőintézetek tevékenysége. Bár kezdetben a különböző nagy műszaki fejlesztések, elsősorban a termelő- és szállítási eszközök kialakítása dominált (köztük a világszerte elismert Andrej Tupoljev repülőgépeivel és egyéb közlekedési eszközeivel⁵), később egyre inkább megnőtt a fogyasztói termékek száma, szerepe – a társadalmi-gazdasági változások leképezéseként. Végül mégis legismertebb és – a nemzetközi modellgyűjtő körök által napjainkban is – leginkább keresett darabjává az 1964-ben Dolmatovszkij vezetésével tervezett – gyártásba nem került – VNIITE PT Mini személy- és poggyászállító taxi, majd ennek Maxi változata (1968) vált tágas belső terével, tolóajtóival és egészében karakteres tömegkialakításával.⁶

Az intézet terméktörténeti kutatásai, a kortárs nemzetközi eredményeket bemutató és elemző írásai a hatvanas, de még a hetvenes is években hiánypótlók voltak a nyugati világ teljesítményének megismerésében számunkra. Főként a hazai designtörténeti kutatásokban jelentettek nagy segítséget. Elsősorban a sokat utazó Larisza Zsadova⁷ külföldi (olasz, francia és japán) beszámolóit használtam magam is többször kutatói és oktatói munkámban. A nagyobb terjedelmű teoretikus és történeti művek közül Vlagyimir Aronov, Vjacseszlav Glazicsev, Vlagyimir Taszalov és Nyikita Voronov, illetve az újabb időkbeli Szelim Han-Magomedov írásai úgyszintén időállóan bizonyultak.⁸

A VNIITE hivatalos kapcsolata a NDK-beli és a csehszlovák rokon intézetekkel voltak a legerősebbek, és a KGST-országok közül tőlük/róluk publikáltak a legtöbbször folyóiratukban. A kisebb-nagyobb magyarországi termék- és tervezőismertetések mellett elsősorban az intézet kutatórészlege által készített

Ikarus 280 típusú csuklós autóbusz Minszkben, 1974-ben. Formatervező: FINTA László | Articulated Ikarus bus type 280 in Minsk, in 1974. Form designer: László FINTA
Gyártó: Ikarus Karosszéria- és Járműgyár, Budapest
Forrás: autogaleria.hu

hatnyelvű designszótár munkálataiban, valamint az általa kezdeményezett több szakmai rendezvényen (intézeti konferenciákon, interdesign-szimpoziumokon stb.) való részvételünk említhető.⁹

Tartu-osztályú tengeri áruszállító hajó | Tartu-class maritime cargo ship 1960–1968, gyártó: Magyar Hajó- és Darugár Angyalföldi Gyáregység

Magyarország ugyanakkor a gyógyszeripartól a járműiparig sokféle terméket szállított szovjet-orosz piacra. Közülük minden bizonnyal a legszélesebb körben ismertek, sokak által használtak és becsültek a városokban és a városok közötti közlekedésben egyaránt helytálló Ikarus buszok voltak – mégpedig a hatalmas ország különböző, távoli részein is. A Szovjetunió az Ikarus-gyár legnagyobb felvevőpiaca volt mindvégig, még felbomlása után is. A hatvanas évektől az 55-ös, majd a hetvenes évektől a 200-as típus – különösképpen a csuklós 280-as –, mondhatni, Moszkva városképéhez és mindennapi életéhez tartozott. Óriási lehetőség volt e piac a magyar autóbuszgyártás számára, és a rendszerváltás utáni elvesztése tragikus következményekkel is járt.¹⁰ Buszaink mellett orvosműszer- és gyógyszeripari termékeink ismertségéről és a márkanév súlyáról – Budapesten a Kőbányai Gyógyszerárugyár termékeként, Leningrádban, a Nyevszkij Prospektben lévő központi gyógyszerértárban pedig a hatvanas évek végén is Richter Gedeon márkanéven árusított gyógyszerekről – magam is tanulságos tapasztalatot örzök a hatvanas évekéről.¹¹

Ugyanebből az időből a gyáripari terméktervezés mellett mindenképpen meg kell említenünk a bútortervezésben egyaránt jeles Hornicsek László¹² egyik főművét, a nagyságában és hatásában egyaránt kiemelkedő, a moszkvai KGST-palota (1966–1972) kongresszusi és a szabványügyi termeinek belsőépítészeti megformálását, jöllehet témánkon kívül áll térkialakításának részletesebb bemutatása. Tervezésén túl a nagyszámú magyar kivitelező vállalat munkája a minőség révén játszott fontos szerepet a hatalmas ország fővárosában.

A magyar kulturális élet változásával, a neoavantgárd mozgalom hatvanas évek végi jelentkezésével és az avantgárd újrafelfedezésével könyvkiadásunk egymás után bocsátotta útjára a sokáig elhallgatott húszas évekbeli szovjet-orosz avantgárd eredményekről szóló köteteket. Hazai szerzők (Szabó Júlia, Körner Éva, majd Bajkay Éva és Ferkai András), illetve romániai, majd szovjet-orosz szakemberek művei jelentek meg egymás után.¹³ A szovjet-orosz avantgárd egy-egy kiválóságát ismertető két monográfia (German Karginov *Rodcsenkója*, és a Larisza Zsadova által szerkesztett *Tatlin*-kötet) Budapestről indult világhódító útjára az akkor létező szovjet-orosz és a magyar kulturális politika, magyarán a könyvkiadás szabadságának – számunkra szerencsés – különbsége okán.¹⁴ Az egyetemi szintű tervezésoktatásban az egyetemes tárgyalatokról, valamint elmélettörténetről írott könyveim fontos szereplőként szerepeltek az orosz események és vezető személyiségei Lunacsarszkijtől Arvatovig, illetve Malevicstől Rodcsenkón át Tatlinig és az intézetvezető Szolovjevig terjedően.¹⁵ A *Művészet* és az *Ipari Művészet*, valamint a *Gyekoratyivnoje Iszkussztvo* és a *Tjehnyicseszkaja Esztyetyika* folyóiratok ma is gazdag példatárak az orosz avantgárd eredmények elismertetéséért folytatott egykori tudományos munkának mind itthon, mind odakint.

A moszkvai KGST-palota konferenciaterme. Tervező: HORNICSEK László
Conference room of the Comecon Palace in Moscow
Designer: László HORNICSEK | 1966–1972

Forrás: Hornicsek László: *Életmű*. Vallomás a 20. század második felében tanult, tanított és alkotott építész-belsőépítész tevékenységéről 1940-től 1985-ig (Cser Kiadó, Budapest, 2011)

Ennek az időszaknak az emlékezésre méltó további eseményei Tóth Viktor közel fél évszázad utáni hazalátogatása 1960-ban, Uitz Béla 1968. évi kiállítása a Magyar Nemzeti Galériában és halála előtti hazatelepülése 1970-ben, valamint Mácsa János egykori könyveinek magyar nyelvű kiadásai.¹⁶ A 20. század eleji egyetemes művészet legjelesebb alkotói között található szovjet-

orosz avantgárdok eredményeinek nagyszabású tárlata Budapesten, a Műcsarnok összes termeiben méltón mutatta be e drámai korszakot a nagyközönségnek, és keretezte a megindult változásokat a nyolcvanas évek végén.¹⁷

A Tyehnyicseskaja Esztyetyika folyóirat címlapja, 1966
Cover of the journal *Technicheskaya Estetika*, 1966

Voltaképpen hasonló úton járt Jurij Szolovjev, a jó kormányzati kapcsolatokkal és diplomáciai képességekkel bíró, nagy tekintélyű VNIITE-vezető ugyanezen időben. 1975-ben került sor Moszkvában az ipari formatervezők világszervezete, az ICSID (International Council of Societies of Industrial Design – az ipari formatervezés társaságainak nemzetközi tanácsa) IX. kongresszusára.¹⁸ Ott és akkor – a tragikus módon befejeződött chilei puccskísérlet (1971) után – valójában utoljára foglalkozott a szervezet az állami környezettervezés átfogó kérdéseivel. A hazai szaksajtó, jelesen az *Ipari Forma* folyóirat részletesen beszámolt a főbb eseményekről, magyar fordításban közölte a nemzetközi kiválóságok (Tomás Maldonado, Jurij Szolovjev, Siegfried Maser, Vlagyimir Munyipov, Misha Black, Oskar Kogoj, Andrzej Pawłowski és mások) előadásait. Magyarországot az Iparművészeti Tanács, a Magyar Képzőművészeti és Iparművészeti Szövetség, az Ipari Formatervezési Tanács és a Medicor Művek

delegációi, valamint egyénileg részt vevő formatervezők képviselték.¹⁹

A hetvenes évekkel kezdődött – a hazai könyvkiadás fellendülésén, a szakmai intézményrendszer átszervezésén és megélénkülésén túl – az ipari és közvetlen szakterületi kapcsolataink felívelésének ideje is. Az Ikarus már jelzett sikerei mellett a Videoton vállalat szintén sokféle módon működött együtt szovjet-orosz partnereivel. A hetvenes évek elejétől a Videotonnál dolgozó Veres Lajos nem csak különböző terméktervezési kooperációkban vett részt. Az évtized végétől a kilencvenes évek közepéig mind vállalatának (székház, 1979; márkabolt, 1988), mind más cégeknek több irodaberendezést, illetve üzletet tervezett Moszkvában.²⁰

A Magyar Iparművészeti Főiskola hetvenes évektől kiteljesedő szovjet felsőoktatási – tanári és diák – kapcsolatainak (elsősorban az emlékezetes, kölcsönösen szervezett moszkvai, leningrádi, valamint tallinni nyári csoportos hallgatói látogatások), a művészeti szervezetek és a formatervezési intézmények (előbb az Iparművészeti Tanács, majd az Ipari Formatervezési Tanács, valamint a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége) rendszeres összeköttetéseinek vizsgálata sok tanulsággal szolgáló kutatási téma lehet a hazai terméktervezés-oktatás és -szervezés történetének pontosabb megismeréséhez.²¹

German Karginov Rodcsenko című könyvének borítója. Könyvtervező: KOPPÁNY Simon | Jacket for German Karginov's book *Rodchenko*. Book designer: Simon KOPPÁNY | Corvina Kiadó, 1975

Már csak azért is, mivel az utóbbinak különböző oroszországi (moszkvai és szenyezi) kapcsolatfelvételeiből nőtt ki az egész régióra kiterjedő, nem politikai, még csak nem is intézményi, hanem személyes szakmai érdeklődés alapján szervezett Zsenyei Műhely majd' két évtizedes – és az egykori résztvevők emlékezetében máig élénken élő – munkája.²²

Az Ipari Forma folyóirat 1975/1. számának címlapja az ICSID IX. kongresszusáról készült fotóval | Cover of the periodical Ipari Forma 1975/1 with a photo of the ICSID IX congress

A Zsenyei Műhely voltaképpen „a hazai formatervezés meghatározó személyiségű tervezőművésze, Cserny József”²³ javaslatára és közreműködésével született meg. 1978-ban került sor első rendezvényére a Művészeti Alap (Magyar Népköztársaság Művészeti Alapja) tulajdonában lévő zsenyei kastélyban. Voltaképpen a hivatalos intézményeken kívüli magyar és szovjet-orosz tervezőművészek, így az 1966-ban (?) létrejött szenyezi csoportban található alkotók és teoretikusok hozták létre, és – a szovjet hivatalosságok megnyugtására – hívták meg az alapítók közé az NDK képviselőit is. Ez időtől a műhely a közép- és kelet-európai országok egyetlen nemzetközi szakmai fóruma lett évenkénti rendezvényeivel a formatervezők, képzőművészek, építészek, valamint teoretikusok és tanárok számára. Vitathatatlanul nyitott fogadóhelye lett annak a szakmai területnek, amelynek előadásai, kötetlen megbeszéléseinek témái a gyakorlatról az elméletig, a konkrét gyártmányoktól a társadalomalakításon át az ökológiáig íveltek. Magam még kritizáltam is egykor parttalansága miatt, de sokan éppen ezért jöttek Oroszországon kívül a tagköztársaságokból

is. Az ismert szovjet-orosz résztvevők között megtalálható volt Karl Kantor, Mark Konyik, Jevgenyij Rozenblum, Konsztantyin Rozsgyesztvenszkij, Natalija Tyitova, Vlagyimir Aronov. Mellettük bolgárok, csehszlovákok, észtek és lengyelek, románok is érkeztek, és a nyolcvanas évek közepétől a nyugati világból is jeles előadók: így Nagy-Britanniából Colin Banks, Nyugat-Németországból Bernd Stegmann, Jan Landquist Svédországból, de Dél-Afrikából is több alkalommal érkeztek résztvevők.²⁴ Különösen érdekes feladat lenne megvizsgálni a KGST-országokból érkezett szakemberek itteni megnyilvánulásait és későbbi – rendszerváltás utáni – otthoni szerepvállalásukat.

A hatalmas politikai változások előbb a közép-európai régióban a nyolcvanas évek végén, majd a Szovjetunióban (1991) nemcsak a második világháború utáni status quót, hanem az első világháború nyomán kialakult politikai rendszer egészét is megrendítették és átalakították. Az addigi tagköztársaságok kiválásával létrejött Oroszország és a korábban megszállt közép- és kelet-európai országok között új állami kapcsolatok kezdődtek az erőszakosan zárt világ szétesésével. A gazdasági együttműködést alapvetően szabályozó KGST felbomlásával (1991) az egyes országokban új lehetőségek és nem várt nehézségek álltak elő a piaci törvények sokkal világosabb érvényesülése nyomán. A szovjet-orosz piac bedőlése meghatározóan hatott hazai nagyvállalataink, így az Ikarus további sorsára is. Az addig álmódzó és lázadó tervezőművészek élete és munkatevékenysége drámaian megváltozott itthon és a régióban; mások lettek a céljaik és feladataik, de a lehetőségeik egyaránt. Ezek a változások gyorsan elfogyasztották a zsenyei jelentkezőket, és a műhely

A Zsenyei Műhely című könyv borítója. Szerkesztette: Lelkes Péter, könyvtervező: Kulinyi István, emblématerv: Dudás László | Cover of the book titled The Zsenyei Workshop. Editor: Péter Lelkes, book-designer: István Kulinyi, emblem design: László Dudás | Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége – Ipari Formatervezők Szövetsége, Budapest, 1996

– voltaképpen beteljesítve vállalt feladatát – megszűnt 1993-ra.²⁵ Ahogyan a VNIITE is 2013-ban. Új korszak kezdődött országainkban, és új utak nyíltak az út- és kapcsolatkeresők előtt. Ez azonban már egy további számbavétel témája.

Az orosz és magyar terméktervezési kapcsolatok e vázlatos áttekintése is a 20. század második felének számos hazai történéshöz szolgál magyarázattal. Az események tanulságosak és sokszor drámaiak mindkét oldalon. Nem egyszerű szaktörténet ez, hanem a terméktervezés valódi értékeinek megfelelően országok, iparágak és tervezők

olykor felemelő, sokszor tragikus története is. Éppen ezért ismeretük fontos nemcsak a közelmúlt jobb megértéséhez, hanem még inkább a jelen és a jövő további alakításához – természetesen a kölcsönösen kimunkálendő új alapokon. Ugyanis hosszú történeti kapcsolatainkon és földrajzi meghatározottságainkon túl – Finta László pragmatikus fogalmazásával élve – „a számunkra teljesíthetetlenül nagy mennyiségi igényű orosz piac adottság, azt ki nem használni bűn”.²⁶

ERNYEY Gyula
designtörténész

1. A szovjet gépkocsik történetéhez lásd Balázs Viktor: *Szocialista autók*. Budapest, 2005, a háztartási cikkekhez: Elpusztíthatatlan háztartási gépek: a Rakéta porszívók. *Origo*, <https://www.origo.hu/gazdasag/20190219-elpusztithatatlan-haztartasi-gep-raketa-porszivo-szovjet.html>
2. Boilerhouse Project: *National Characteristics in Design*, kiállítás. Kurátor: Jonathan Glancey, designer: John Wealleans. 1985. április–július, Victoria & Albert Museum, London. Irodalom: Liz Farrelly: *Lecture: Temporary, Contemporary, the Boilerhouse at the V&A*. (2017. június 29.) <http://www.liz-farrelly-visits.org/2017/06/29/lecture-temporary-contemporary-the-boilerhouse-at-the-va/> Megjegyzendő, hogy kortárs megítélésük manapság némileg új megvilágításba kerül a mindjobban kibontakozó körforgásos tervezési rendszerben.
3. Egykori rövid összefoglalása az intézeti kiadványban: VNIITE. *The USSR Research Institute of Industrial Design*. Moszkva, 1983.
4. Dolmatovszkijról és Szolovjevről lásd a tanulmány IV. részének jegyzetanyagát (2021/7, 46., 10. és 13. sz. jegyzet), Dmitry Azrikan orosz származású kanadai tervezőként (eredetileg örmény) Chicagóban dolgozik a szovjet rendszerváltás óta.
5. Andrej Nyikolajevics Tupoljev (1888–1972) gépészmérnök, repülőgép-tervező. A TU–114 jelű repülőgépe nagydíjat kapott az 1958-as brüsszeli világkiállításon, utolsó nagy munkája, a formakialakításáért is csodált TU–144 szuperszonikus utasszállító gépe (1968) pedig elsőként lépte át a hangsebességet.
6. Ju. Dolmatovszkij: Novij tip avtomobilja-takszi. *Tyehnyicseskaja Esztyetyika*, 1966/1, 10–14. és uő: Szovremennije avtomobili-takszi, uo. 1970/9, 20–21.
7. Larisza Alekszejevna Zsadova (1927–1981) szovjet-orosz művészet-történész, az orosz avantgárd, jelesül Malevics és Tatlin úttörő kutatója, a kortárs design vezető mozgalmainak és személyiségeinek jó ismerője. Munkáságáról összefoglalóan lásd Pamjatyj Lariszi Alekszejevnyj Zsadovoj 1927–1981. *Tyehnyicseskaja Esztyetyika*, 1982/2, 32.
8. Különösen korai könyveimben (*Az ipari forma története*, majd a *Design. Tervezéselmélet és termékformálás 1750–2010*) használtam az alábbi különféle munkákat: Vjacseszlav Glazisev: *O gyizajnye. Ocserki po tyeorii i praktike gyizajna na zapadnye*. Moszkva, 1970; Vlagyimir Taszalov: *Prometyej ili Orfej. Iszkussztvo „tyehnyicseskogo veka”*. Moszkva, 1967; Nyikita Vasziljevics Voronov – Jakov Froimovics Sesztopal: *Esztyetyika tyehnyiki. Ocserki isztorii i tyeorii*. Moszkva, 1972.
9. Az első nagyobb híradás V. R. Aronovtól származik, aki részt vett a Zsenneyi Műhely összejövételén: Konceptii vengerszkogo gyizajna. *Tyehnyicseskaja Esztyetyika*, 1978/11, 8–12.
10. Ismeretes, hogy a rendszerváltás után az orosz piac elvesztése nagyban hozzájárult hazai buszgyártásunk megszűnéséhez. Finta László éveken át harcolt a vállalat megmentéséért. Bővebben lásd Lelkes Péter: *Art Designer. A magyar formatervezés fél évszázada*. Budapest, 2004, 50–52.
11. A márkanév súlyára jellemző klasszikus és mások számára is intő példa a Richter Gedeon név megőrzése a külföldi piacokon.
12. Hornicsek László (1923–2014) építész-belsőépítész, bútór- és ipari formatervező. Kossuth-díjjal (1980) elismert munkásságáról bővebben lásd Hornicsek László: *Életmű. Vallomás a 20. század második felében tanult, tanított és alkotott építész-belsőépítész tevékenységéről 1940-től 1985-ig*. Budapest, 2011.

13. Úttörő magyar szerzők könyvei az orosz avantgárdról: Szabó Júlia: *Kandinszkij*. Budapest, 1970; Bajkay Éva: *Uitz Béla*. Budapest, 1974; R. Bajkay Éva (szerk.): *A konstruktivizmus. Válogatás a mozgalom dokumentumaiból*. Budapest, 1979; Ferkai András: *Konsztantyin Melnyikov*. Budapest, 1983.
14. German Karginov: *Rodcsenko*. Budapest, 1975. és Larisza Alekszejevna Zsadova (szerk.): *Tatlin*. Budapest, é. n. (1984). Mindkettő a Corvina Kiadónál jelent meg.
15. Ernyey Gyula (szerk.): *Design – Alapelvek. Válogatás az ipari forma irodalmából*. Budapest, 1981; és uő: *Az ipari forma története*. Budapest, 1983.
16. Dr. Kontha Sándor (szerk.): *Uitz Béla kiállítása*. Katalógus, Magyar Nemzeti Galéria, 1968; hazatérése 1970-ben. – Tóth Imréről a legátfogóbban Gyimesi Zsuzsanna írt: Az orosz Bauhaus híres magyarja, az ismeretlen Tóth Viktor. In: Szabó Tünde – Szili Sándor (szerk.): *Háborúk és békék. Hagyomány és megújulás a szláv népek történetében és kultúrájában V. A 2015-ös tudományos felolvasóülés anyaga*. Szombathely, 2016. 149–160.; Mácza János első könyvei: *Eszttika és forradalom*. Budapest, 1970 és *Legendák és tények. Tanulmányok a XX. század művészettörténetéhez*. Budapest, 1972. Megjegyzendő, hogy Mácza János haláláról megemlékeztek mindkét országban: Budapesten Koczogh Ákos (*Ipari Művészet*, 1975/1), Moszkvában a *Tyehnyicseskaja Esztyetyikában* szerkesztőségi cikk jelent meg róla (1975/2).
17. *Művészet és Forradalom. Orosz-szovjet művészet 1910–1932 / Art and Revolution. Russian-soviet art 1910–1932*. Műcsarnok, Budapest, 1987. november 5. – 1988. január 17., a kétnyelvű katalógus bevezető tanulmányának szerzője és a kiállítás komisszára: Anatolij Sztrigaljov (így!).
18. Kovács Anikó: Az ICSID IX. Kongresszusa Moszkvában. *Ipari Forma*, 1976/1, 6.
19. Részletesen ismertette a főbb előadások: ICSID '75 Moszkva. *Ipari Forma*, 1976/1, 5–43.
20. Veres Lajos munkáiról lásd Réthelyi Karola – Veres Péter (szerk.): *Veres Lajos belsőépítész, formatervező-művész*. Budapest, 2021. Felsorolásuk 117–118. és képeik 108. és 112.
21. Az oktatási és szervezeti kapcsolatokról, utazásokról a legtöbb híradással az *Ipari Művészet*, majd *Ipari Forma* folyóiratok, valamint a *Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége tájékoztatója* szolgálnak.
22. Szilágyi B. András – Lelkes Péter: *Design 35. Zsenneyi Műhely 1978–2013*. Budapest, 2014.
23. Lelkes Péter megfogalmazását lásd uo. 6.
23. Teljes listájukat lásd uo. 144–147.
24. A kilencvenes évek elején megszűnt eredeti Műhelyről 1987-ben és 1996-ban is megjelent egy-egy kötet, majd egy összefoglaló kiadvány, benne az egykori alapító gondolatok továbbépítésére vállalkozó fiatalok 1993–2001 közötti DZSEM-jéről (Diák Zsenneyi Műhely), valamint az új – már olaszliszka – helyszínű vállalkozásról lásd Szilágyi B. András – Lelkes Péter: i. m. (lásd 22. jegyzet), 61–115.
25. Eredményeinek összefoglalása Alexandra Sankova – Olga Druzhinina: *VNIITE. Discovering Utopia: Lost Archives of Soviet Design*. Moscow, 2018 és Dmitry Azrikan: VNIITE, Dinosaur of Totalitarianism or Plato's Academy of Design? *Design Issues*, Vol. 15, No. 3, Autumn 1999, 45–77.
26. Finta László interjúja, Szilágyi B. András – Lelkes Péter: i. m. (lásd 22. jegyzet), 51.

A cikk a korábbi lapszámaikban (2021/4, 42–45.; 2021/5, 40–45.; 2021/6, 26–31.; 2021/7, 41–46.) megjelent tanulmány befejező része. Az illusztrációkat a szerző bocsátotta rendelkezésünkre.

Terítéken – vadászat és reprezentáció

AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM KERÁMIA- ÉS ÜVEGGYŰJTEMÉNYÉNEK KIÁLLÍTÁSA

2021-ben egy olyan téma került „terítékre”, melyet ötven évvel ezelőtt Magyarország nagyon sikeresen reprezentált a világ felé. A 21. században valószínűleg sokkal több kérdés és kétség merül fel, hogy az ember és a természet kapcsolatában hol és milyen helye, szerepe van a vadászatnak. Azonban nem szükséges e komplex probléma megvitatása ahhoz, hogy belássuk: a tevékenység ősidőktől nem csupán az élelemszerzés eszköze, hanem szakrális, az élet misztériumának, az ember és természet viszonyának lényegét boncolgató jelenség. Az egyetemes emberi kultúra része, konkrét és szimbolikus értelemben is számos műalkotás témája.

Kiállításunk célja pontosan ilyen szempontból közelít a témához: kifejezetten olyan tárgyakat mutatunk be, melyek nem a vad elejtéséhez vagy feldolgozásához szükséges darabok, hanem a lakberendezés, azon belül is nagyrészt a terített asztal részei. Ebből adódóan lett a kiállítás címe egy szójáték: a hétköznapi értelmén túl a vadászati szaknyelvben a „teríték” jelentése, hogy a vadászat végén az elejtett vadakat szépen sorba rendezik – kiterítik –, és a napot ünnepélyes keretek között zárják le.

A kis – mindösszesen 30 tételt felsorakoztató – tárlat a vadászati témákkal díszített iparművészeti tárgyak közül is csak a legkvalitásosabb darabokra fókuszál. Bár felmerült

Kétszemélyes reggelizőkészlet (déjeuner), vadászjelenetekkel díszítve | Breakfast set for two (déjeuner), decorated with hunting scenes
Bécs, Bécsi Porcelánmanufaktúra (Sorgenthal-periódus, 1784–1805), 1787–1788 és 1789–1790, máz felett színesen festett és aranyozott porcelán,
a teáskanna magassága: 14,5 cm, a kávéskanna magassága: 16,3 cm, a tejkiöntő magassága: 9,6 cm, a cukortartó magassága: 10 cm,
a csészek magassága: 8 cm, csészعالj: Ø 13,3 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum, Budapest

egy nagyobb kiállítás terve, ami a vadászat tárgykultúrában megfigyelhető lenyomatát tágabb értelemben vizsgálta volna, ez a helyszín adottságai miatt jelentősen szűkült. A végül kiválasztott, vadászjelenetekkel, vadászati mitológiai témákkal díszített kerámia- és üvegtárgyak mind a reprezentációt szolgálták, megjelenésüket, technikájukat tekintve is műrekek és luxuscikkek.

A középkor óta, évszázadokon keresztül a nagyvadak elejtésének privilégiuma csak egy szűk, a hatalmat és az anyagi javakat birtokló réteg számára volt elérhető. Így a vadászat társadalmi eseménnyé, e réteg tagjai számára egyfajta kötelező szórakozássá is vált.

A környezetükben, használatukban lévő tárgyakon a vadászat, vadászjelenetek ábrázolása az elfogadott, kedvelt témák közé tartozott. Nem volt szükséges, hogy a tárgy funkciójának köze legyen a vadászathoz, vagy akár csak a vadételekhez – kiállításunk egyik kiemelt darabja egy olyan kétszemélyes reggelizőkészlet (kávés- és teáskanna, kiöntő, cukortartó, csészék aljával), a Bécsi Porcelánmanufaktúra 18. század végi terméke, mely klasszicizáló formáin gazdagon festett, miniatűr képekben a különböző vadászati módokat bemutató jeleneteket sorakoztat fel.

A speciális fókusz hozta magával azt is, hogy a kiállítás tárgyainak készítése ideje a 16. század végétől a 19.

Tál, Diana és Akteon történetének ábrázolásával | Dish with a depiction of the story of Diana and Actaeon

Faenza, 16. század utolsó negyede, fehér ónmázzal fedett, máz felett színesen festett kerámia, 16,5 x Ø 39 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum, Budapest

századig terjed – eddig volt ugyanis valóban csak egy meghatározott réteg kiváltsága a vadászat. A 19. századból már nem egy szűk használói réteg számára, hanem kiállításokra készült – és ilyen módon reprezentatívnak számító – darabok jelennek meg.

Nem volt cél, de a vadásztéma mint díszítőmotívum elfogadottságát mutatja, hogy a kis tárgyszám ellenére az európai kerámiaművészet legfontosabb állomásainak

széles spektrumából sorakoztathattunk fel példákat: faenzai és delfti fajanszoktól a jelentős porcelángyarak mívés darabjain keresztül a Zsolnay kerámiáig.

A vadászat ábrázolása zsánerként, mitológiai téma formájában, vagy szimbolikus értelemben is megjelenik a kiállításban. A mitológiai téma önmagában megérdemelt volna egy saját tárlatot, itt csak jelzésszerű felvetésére volt lehetőség három tárgyon keresztül, melyek a

Díztányér, vadászjelenettel díszítve | Ornamental plate, decorated with a hunting scene | Meissen, Meisseni Porcelánmanufaktúra, 19. század közepe, máz felett színesen festett és aranyozott porcelán, áttört díszítéssel, 4,5 x Ø 25 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum, Budapest

vadászat római istennőjét, Dianát ábrázolják. Köztük van az a nagy fajansztál, amelyen Diana és Akteon történetét láthatjuk. Ovidius *Átváltozások* című műve (III. könyv, Actaeon) – illetve minden bizonnyal egy nagyfestészeti előkép – nyomán készült, nagyszerű részletmegoldásokkal sűrítve az egész narratívát egyetlen állóképbe.

A kiállítás speciális tematikája alkalmat adott arra, hogy egymás mellé helyezzünk olyan tárgyakat, melyek még soha nem szerepeltek együtt. A Tatai Fajansz-manufaktúrában készült, és zöld kabátos vadászt ábrázoló tálca így kezdett élő párbeszédbe egy német porcelán kisplasztikával. A fajansz Európában a drága porcelán pótlására szolgált, különösen Magyarországon töltött be hiánypótló szerepet a tárgyak készítésének idején. A két darab harmóniája a vadászok öltözkészék egybecsengéséből adódik – hiszen ők egyazon kor és egyazon társadalmi réteg ízlését és életét tükrözik.

Hasonlóan izgalmas – de inkább a különbségeket megmutató – párhuzam adódott a Bécsi Porcelánmanufaktúra

Du Paquier-periódusában VI. Károly császár számára készített vadászkészlet levesestálja és egy iglói keménycserép levesestál között – mindkettő állatalakokat ábrázol, metszetelőkép nyomán, monokróm színben, és a maga nemében kiemelkedő kvalitású darabnak számít. Különbségeik a készítési idejükben lévő nagyjából száz évben és az udvari, illetve a polgári interiőr jellemző anyaghasználatában mutatkoznak meg.

Talán a legmerészebb lépés volt néhány Zsolnay tárgy közé helyezni egy 18. század végi Castelli fajansztányért. Ezzel a tárgycsoporttal a vadászat zsánerjeleneteiről áttértünk a bukolikus életképekre vagy a historizáló ábrázolásokra. A Zsolnay kerámiák egyértelműen a kiállításra szánt, dísz tárgyként funkcionáló reprezentáció példái. Klein Ármin tehetséges és érzékeny művésze volt a Zsolnay-gyárnak, itt bemutatott munkáján – a vadkannal küzdő gyalogos vadászok arcán, grimaszain – is megnyilvánul kivételes kifejezőkészsége és a kerámia technikájához és a térbeli formához tökéletesen alkalmazkodó tervezői kvalitása.

Levesestál fedéllel, VI. Károly német-római császár vadászkészletének része | Tureen with lid, part of the hunting service of Charles VI, Holy Roman Emperor | Bécs, Bécsi Porcelánmanufaktúra (Du Paquier-periódus, 1718–1744), 1735–1740, schwarzlot-festéssel és aranyozással díszített porcelán, magasság: 22 cm, a legnagyobb szélesség: 35,5 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Tálca, szarvasvadászat ábrázolásával | Tray with a deer hunting scene | Tata, Tatai Fajanszmanufaktúra, 1770 körül, fehér ónmázzal fedett, máz felett színesen festett fajansz, 27x36 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Kisplasztika, vadász | Statuette, hunter

Német, 18. század második fele, máz felett színesen festett és aranyozott porcelán, magasság: 14,5 cm, a legnagyobb szélesség: 7,7 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Szelence, vadászjelenetekkel díszítve. Modell: Johann Joachim KÄNDLER
Snuffbox, decorated with hunting scenes. Model: Johann Joachim KÄNDLER
Meissen, Meisseni Porcelánmanufaktúra, 1735–1740, domborműves díszítésű, máz felett színesen festett és aranyozott porcelán, aranyozott ezüstkoglalattal, 5,5x6,8x4,1 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Az egyik vitrin darabjait úgy jellemeztem: nőies finomságú tárgyak. Nemcsak az aprólékos, finoman cizellált, légies megformálás és díszítés miatt, hanem mert ezek a tárgyak utalnak a kiállításban arra, hogy a megfelelő társadalmi körökben a nők is részt vettek a vadászatokon. Sőt, szimbolikus értelemben a vadászat esetenként nemcsak a vadállat elejtésére vonatkozik, hanem előkelő helyet foglal el a szerelmi célzásokra utaló ábrázolásokban.

A 18. században oly kedvelt burnótszelencéket igen változatos anyagokból, köztük porcelánból is készítették – a meissen gyár gondos kivitelben állította elő ezeket. A Johann Joachim Kändler modellje után készített szelence domborműve gazdagon kidolgozott vadászjeleneteket formáz, míg a fedő belsején meglepetésként tárul elénk az ugyancsak rendkívül aprólékosan, színesen megfestett vadkanvadászat. A másik szelence fedele a kor divatos festészetét – Jean-Antoine Watteau egyik képét – másoló, de a gavallér hozzátoldásával a szerelmi célzást egyértelműsítő ábrázolást, egy vadászatról visszatért hölgy alakját rejt.

Kupa, vadkanvadászat ábrázolásával. Terv: KLEIN Ármin
Tankard with a wild boar hunting scene. Design: Ármin KLEIN
Pécs, Zsolnay-gyár, 1882 körül, magastüzi színes mázzal festett és aranyozott porcelánfajansz, magasság: 19,4 cm, a legnagyobb szélesség: 10,1 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)
Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Az üvegművészetet csak egyféle – különleges, úgynevezett zwischengoldglas-technikával kivitelezett – tárgycsoport képviseli. A barokk kelyhek, butellák, asztali szervizek között számtalan példát lehet találni a vadászjelenetes ábrázolásra – az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében is –, de ezek többnyire finoman csiszolt díszítmények, melyek bemutatásához különleges fényviszonyokra – sűrűfényre – lenne szükség.

Pohár, vadászjelenet ábrázolásával | Cup with a hunting scene
Csehország, 18. század első fele, kétrétegű üveg, a rétegek között arany- és ezüstműveléssel, ún. zwischengoldglas díszítés, magasság: 8,5 cm, a legnagyobb szélesség: 7 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)
Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Bár a helyszín nem tett lehetővé nagy tárlatot, a kevesebb néha több: a tárgyak változatossága (korban és térben), a virtuóz technikák és a nemes kerámiaanyagok, az ábrázolások aprólékos cizellált kivitelezése és részletegazdagsága bőven ad alkalmat hosszan szemlélődni, elmélyülni a mives tárgyak között.

RADVÁNYI Diána
művészettörténész,
az Iparművészeti Múzeum Kerámia- és
üveggyűjteményének főosztályvezetője,
a kiállítás kurátora

(Terítéken – Vadászat és reprezentáció. Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Királyterem, Budapest, 2021. október 8. – december 31.)

Felavatták az Eiffel Műhelyházat – Az 1884–1886-ban épült Északi Járműjavító csarnokrendszerének részét képező épületegyüttesben a Magyar Állami Operaház európai viszonylatban is egyedülálló műhely-, raktár-, próba-, látogató- és képzési központja kapott helyet. Az önmagában 22 ezer négyzetméter alapterületű, öthajós csarnokkal, két oldalépülettel és egy közepes méretű vasútállomással rendelkező műhelyházban a Bánffy Miklós terem, a Hevesi Sándor háziszínpad és a Fricsay Ferenc stúdió mellett 1800 folyóméternyi jelmez és kellék szakszerű elhelyezésére alkalmas csarnok, valamint számos rekreációs tér is létesült. Két, kuriózumnak számító gőzmozdonyt is kiállítottak, valamint *Műhely. Titkok* címmel megnyílt az Eiffel Műhelyház állandó kiállítása, amelyen a Magyar Állami Operaház kulisszái mögé tekinthetünk be.

Fotó: Nagy Attila

Bankjegy-különlegességek – *Hogyan csináljunk pénzt?* címmel nyílt kiállítás a Bélyegmúzeumban. (Budapest VII., Hársfa u. 47.) A Vagyóczy Károly festőművész, Ferenczy Noémi-díjas grafikusművész, bankjegyszervező nyolcvanadik születésnapja alkalmából rendezett tárlaton, mely 2022 márciusáig látogatható, és az érdeklődéstől függő időpontban zárul majd le, a művész tanul-

mány- és bankjegyszerve, valamint megvalósult bankjegyei láthatóak. Több kuriózum mellett megismerhetjük a 2012-től tervezett úgynevezett balatoni korona egyik mintapéldányát is, ami egy kiségiós fizetőeszköz lett volna.

Fotó: Bélyegmúzeum

Népművészeti élménytár – Több érzékszervünkre ható interaktív kiállítással várja a látogatókat a Magyar Népi Iparművészeti Múzeum. (Budapest I., Fő u. 6.) Az *Illatok, ízek, formák – nézd kézzel, lásd szíveddel* című tárlat a kezdeményezés multiszenzoros és inkluzív jellegét hangsúlyozza, így lehetővé teszi, hogy múzeumpedagógiai foglalkozások során az érzékszervi fogyatékkal élő gyerekek is élvezettel megismerkedhessenek a népi iparművészet különböző területeivel, mint a mézeskalács-készítés, a fazekasság, a nemezelés és a pásztorélethez kapcsolódó népművészet. A kiállítás 2022. augusztus 31-ig tekinthető meg.

V4 plakát-vándorkiállítás – A Magyar Művészeti Akadémia a V4-ek megalakulásának harmincadik évfordulójára készült, *Poszterra* című nemzetközi plakátkiállítása a visegrádi országok legkiemelkedőbb plakátművészeinek alkotásaiból válogat. A tárlat, mely 2021. december 7-től 2022. február 6-ig látogatható a Pesti Vigadóban (Budapest V.,

Vigadó tér 2.), magyar, lengyel, cseh és szlovák művészek munkáin keresztül enged betekintést a nemzeti sajátosságokat felvonultató kulturális plakátok történetébe, valamint ifjú plakáttervezők legfrissebb alkotásait is láthatja a közönség. A képen Horkay István plakátja.

Fotó: Horkay István

Balatoni emlékek – Vitorlázás, fakutyázás, Tagore sétány, Anna-bál: ha Balatonfüredre gondolunk, általában ezek jutnak eszünkbe. Az 1971-ben várossá nyilvánított település hetvenes és nyolcvanas évekbeli életét archív fotókon bemutató kiállítás nyílt *Balatonfüred 50* címmel a Vaszary Galériában. (Balatonfüred, Honvéd u. 2–4.) A tárlat, mely 2022. január 9-ig látogatható, felvillantja a város kevésbé közismert arcát is. Láthatjuk, hogyan készült a szilvás gombóc az Annabella szálló éttermében, de a fotók láttán felidézhetjük a hajógyár szerelőcsarnokában 1982-ben rendezett Új Hullám Fesztivál rockmotívumait is. A

120 fényképet tartalmazó tárlaton korabeli hírügynökségi fotók, illetve magánfelvételek idézik meg a várost.

Noir kastély – Megújult és izgalmas állandó kiállítással megnyílt a füzérradványi Károlyi-kastély. (Füzérradvány, Gróf Károlyi Ede út 1.) A műemlék 1936 és 1948 között kastélyszállóként működött, ezt a korszakát idézi fel titkokkal, történetekkel és különleges tárgyakkal a tárlat, mellyel a történelmi épület ismét várja a látogatókat. Számos korabeli iparművészeti alkotás mellett találkozhatunk a második világháború alatt elrejtett több, nagy értékű kincssel. A 16–19. századi fegyverekre, edényekre és porcelánfigurákra 1953-ban, játék közben, egy üregbe bemászva talált rá véletlenül néhány gyerek. Az így felszínre került több mint negyven műkincs között volt egy kínai porcelán állatpár, ún. Fo-kutya, amely valójában nem kutyaikat, hanem oroszlánokat ábrázol.

Fotó: Nemzeti Kastélyprogram és Nemzeti Várprogram

Magyar repülőgép – Ultrakönnyű, környezettudatos kisrepülőgépeket mutatnak be a 2021. november 29-től december 5-ig tartó Planet Budapest 2021 Fenntarthatósági Expó és Világtalálkozón. A magyar fejlesztésű Magnus Aircraft gépek rendkívül könnyű kompozitanyagból készülnek, és fenntartásuk – többek között kis

Fotó: Magnus Aircraft Facebook-oldala

fogyasztásuknak köszönhetően – lényegesen olcsóbb, mint a hasonló repülőgépeké. Emellett a Magnus repülőgépeknek a gyártásnál is jóval kisebb a környezeti lábnyoma, mivel a kompozit előállításuk kevesebb energiát igényel, és azt is majdnem teljesen megújuló forrásokból nyerik.

Ragadozó szobrok – Életnagyságú, fémből készült, ősmacskákat és egyéb kihalt ragadozókat életre keltő szobrokból nyílt kiállítás a Magyar Természettudományi Múzeum (MTM) Mátra Múzeumában. (Gyöngyös, Kossuth Lajos u. 40.) A *Fenevadak* című tárlaton, mely 2021. december 31-ig látogatható, Sergei Merjeevski orosz származású szabadúszó művésznek, az Állattár Emlősgyűjteménye önkéntesének művei láthatók. A különleges alkotások fémlapok összehegesztésével és megmunkálásával készültek, és létrejöttüket az állatok anatómiájának gondos tanulmányozása előzte meg.

Tiszai panoráma – Az idén átadott Bölömbika-kilátó nyerte az Aktív Magyarországért Felelős Kormánybiztosi Iroda által meghirdetett Év Kilátója pályázatot. A nagyközönség által leginkább kedvelt kilátók közül szakmai zsűri választotta ki a tíz, aktív turisztikai szempontból is legkiemelkedőbbet. A Tisza-tó fő-

lött őrködő Bölömbika-kilátót Komáromi Tas tervezte, és 3368 szavazattal győzött. Különlegessége, hogy könnyed, átlátható szerkezete szinte feltűnésmentesen simul a tájba, ezenkívül elhelyezkedése is nagymértékben hozzájárul vonzerejéhez, ugyanis kizárólag vízi úton, például csónakkal, kajakkal vagy kenuval közelíthető meg.

Repülő lelkek – Ezzel a címmel nyílt kiállítás a Herendi Porcelánmúzeumban. (Herend, Kossuth Lajos u. 140.) A tárlat, amely 2021. december 19-ig látogatható, izgalmasan ötvözi a természet és a művészet kincseit. Több mint ezer színpompás lepke, valamint a rovarvilág különleges, ritkán látható egyedei mellett, melyek az egykori olimpikon, Kiss Szilárd súlylökő magángyűjteményéből származnak, számos olyan herendi porcelán alkotásban gyönyörködhetünk, amelyeket művészi kialakítású pillangók és egyéb tarka rovarok tesznek különlegessé.

Fotó: Herendi Porcelánmanufaktúra Facebook-oldala

MAGYAR IPARMŰVÉSZET

HUNGARIAN APPLIED ARTS

2021/8

FŐSZERKESZTŐ:

Simonffy Szilvia – művészettörténész

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Dávid Katalin – művészettörténész

Dvorszky Hedvig – művészettörténész

Ernyey Gyula – designer, szaktörténész

Feledy Balázs – művészetkritikus

Mascher Róbert – designer

Mezei Gábor – belsőépítész

Ritoók Pál – művészettörténész

Schrammel Imre – keramikus és porcelántervező

Tóth Zoltán – fémműves tervezőművész

OLVASÓSZERKESZTŐ:

Antal Mariann

SZERKESZTŐK:

Szabó Emma Zsófia – művészettörténész

Veress Kinga – művészettörténész

Wehner Viola – művészettörténész

HÍRSZERKESZTŐ:

Nagy Franciska

FORDÍTÓ:

Pokoly Judit

FELELŐS KIADÓ:

**Nemzeti Művészeti
és Kulturális Kapcsolatok Alapítványa**

GAZDASÁGI VEZETŐ:

Anda Judit

Telefon: +36 20 299 0767

LAPALAPÍTÓK:

Fekete György

N. Dvorszky Hedvig

Schrammel Imre

SZERKESZTŐSÉG:

1034 Budapest, Makovecz Imre utca 25.

Telefon/fax/üzenetrögzítő: (+36 1) 400 7897

Szerkesztőségi asszisztens: **Nagy-Bozsoky Anna**

Fogadóóra: a járványhelyzet miatt határozatlan ideig szünetel. Az elektronikus kapcsolattartás (e-mail) zavartalanul működik.

E-mail-cím: magyariparmuveszet@gmail.com

Honlap: www.magyar-iparmuveszet.hu

E szám lapzártája: 2021. november 10.

Arculatterv: **Scherer József**

Grafikai tervezés: **Nagy Norbert**

Nyomás: **VIRTUOZ Kiadó és Nyomdaipari Kft.**

facebook.com/magyariparmuveszetfolyoirat

A folyóiratban közölt szövegek és fotók szerzői jogvédelem alatt állnak. Utánnymásuk, fénymásolóval való sokszorosításuk csak a kiadó előzetes hozzájárulásával engedélyezett.

HU ISSN 1217-839X (nyomtatott)

HU ISSN 1588-0591 (online)

Évente nyolcszor megjelenő folyóirat

Új folyam 28. – 2021/8 (december)

A MAGYAR IPARMŰVÉSZET AZ ALÁBBI MŰZEUMOKBAN, GALÉRIÁKBAN ÉS KÖNYVESBOLTOKBAN KAPHATÓ

Corvina Könyvesbolt (7621 Pécs, Széchenyi tér 8.)

Éghajlat Könyves Kávézó (1117 Budapest, Karinthy Frigyes út 9.)

FUGA Budapesti Építészeti Központ (1052 Budapest, Petőfi Sándor utca 5.)

Írók Boltja (1061 Budapest, Andrássy út 45.)

Műcsarnok (1146 Budapest, Dózsa György út 37.)

Palmetta Design és Textilművészeti Galéria

(1111 Budapest, Bartók Béla út 30.)

Ráth György-villa (1068 Budapest, Városligeti fasor 12.)

Tündérművészeti Galéria és Közösségi Tér (1036 Budapest, Bécsi út 53–55.)

KÜLFÖLDÖN TERJESZTI:

Batthyány Kultur-Press Kft.

H-1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

Tel.: (+36 1) 489 0120, (+36 1) 212 5303

A folyóirat korábbi példányai a szerkesztőségben megvásárolhatók.

Egy példány ára: 1390 forint.

Előfizetési díja egy évre: 10 000 forint.

A lap előfizethető a Nemzeti Művészeti és Kulturális Kapcsolatok

Alapítványa 10402166-21629389-00000000 számlaszámán

vagy a szerkesztőségtől kért postautalványon.

E számunk megjelenését

a Nemzeti Kulturális Alap Iparművészet Kollégiuma

és a Magyar Művészeti Akadémia

támogatta.

MAGYAR

ÖRÖKSÉG

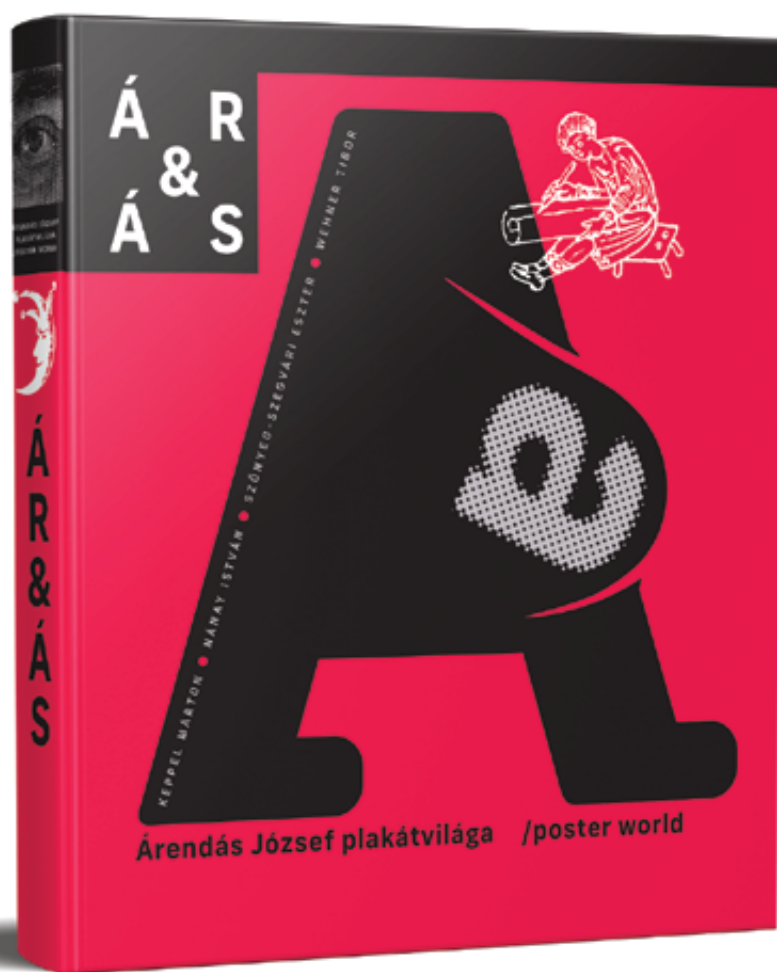
ANIMÁCIÓ | BELSŐÉPÍTÉSZET | BŐRMŰVESSÉG | DIGITÁLIS MŰVÉSZETEK

DIVATTERVEZÉS | IPARI FORMATERVEZÉS

KÁRPITMŰVÉSZET | KERÁMIA- ÉS PORCELÁNműVÉSZET | KÖRNYEZETTERVEZÉS

LÁTVÁNYTERVEZÉS | ÖTVÖSSÉG ÉS FÉMMŰVESSÉG | TERVEZŐGRAFIKA

TEXTILMŰVÉSZET | ÜVEGMŰVÉSZET

Neve mára brand,
egyet jelent az utóbbi évtizedek
magyar plakátkultúrájával.
E páratlan „clown-album”
minden ízében hitelesen
reprezentálja
a művész életművét.

Kapható a könyvesboltokban
és a **www.mmakiado.hu** webshopban!

